

80 yıla bedel 8 ay: Büyük Ekim Devrimi

Sungur Savran

*Ve Neva nehrinde buzlar kızarıırken
onlar bir çocuk gibi iştihali
ve rüzgâr gibi cesur,
Kışlık Saray'a girdiler.
Demir, kömür ve şeker,
ve kırmızı bakır,
ve mensucat,
ve sevdâ ve zulüm ve hayat,
ve bilcümle sanayi kollarının,
ve küçük ve büyük ve Beyaz Rusya ve Kafkasya, Sibirya ve Türkiştân,
ve kederli Volga yollarının
ve şehirlerin bahtı
bir şafak vakti değişmiş oldu.
Bir şafak vakti karanlığın kenarından
karlı çizmelerini onlar
mermer merdivenlere başlıkları zaman...¹*

Nâzım Hikmet
(1939, İstanbul Tevkifanesi)

¹ Nâzım Hikmet, "Kışlık Saray", *Bütün Şiirleri*, 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008, s. 659-661.

Fransız devriminin 200. yıldönümü 1989'da, Berlin Duvarı'nın çöküşüyle aynı yıla denk gelmişti. Dönem zaten ekonomide neoliberalizmin ve kültür hayatında ise sol liberalizmin hâkimiyetinin hızla yayılmakta olduğu bir dönemdi. Modern burjuva çağının kuruluşunun en önemli sembollerinden olan Fransız devrimi bu ortamda topa tutuldu. François Furet adlı eski Marksist, ardından liberal bir tarihçi, iki yüzyıl boyunca devrimin lehine birikmiş olumlu içtihadı yıkma yolundaki çabasında büyük bir başarı kazanıyordu.²

Ekim devriminin 100. yıldönümü daha iyi bir ortamda gelmedi. 1989'dan sonra (başta Küba olmak üzere bazı istisnalar dışında) 20. yüzyılın sosyalizm inşa deneyimlerinin yaşandığı bütün ülkelerde kapitalizmin restorasyonu kural haline geldi. Komünizmin, Leninizmin, hatta Marksizmin itibarı dünya çapında ağır bir yara aldı. Her ne kadar son yıllarda kapitalizmin büyük ekonomik krizi (bizim Üçüncü Büyük Depresyon adını verdiğimiz kriz) ve özellikle emperyalist ülkelerde yaşanan siyasi sarsıntılarının yanı sıra Arap devriminin geçici olarak da olsa yarattığı umutlar sosyalizmi yeniden insanlığın gündemine taşımaya başlasa da, konjonktürün bütünüyle değiştiği, rüzgârın tümüyle ters yöne döndüğü kolay kolay söylenemez.

Böyle bir siyasi ve kültürel ortamda, elbette “devrim mi, o ne işe yarar?” tarzı tutumlar özellikle genç kuşaklar arasında son derecede yaygın olarak görülecektir. Ekim devriminin 100. yılının kitlesel bir heyecan uyandırması böyle bir durumda kolay beklenemez. Bunu sadece politikayla ve fikir hayatıyla ilgilenmeyen geniş kesimler için söylemiyoruz. Kendini solda gören, sol fikirlerle beslenen, hatta daha iyi bir dünya için savaşan insanlar arasında da artık devrimin anlamsız bir kategori olduğu kanısı yaygındır. Sosyal teoride en yaygın kavramlardan biri “müzakere”dir. Buna benzer biçimde siyaset alanında aranan da “müzakereci demokrasi”dir.³ Devrimin her tartışmayı kılıcıyla kesen ve bütün toplumsal hayatı sınıflardan biri lehine yeniden düzenleyen mantığı kimseyi heyecanlandırmamaktadır. Marksizmin başka birçok önermesi gibi, tarihin atılımlarını devrimlerle yaptığı, insanlığın gelişiminin belirleyicisinin devrimler olduğu yolundaki iddiası da, kendine sosyalist, hatta Marksist diyenlerin bile çoktan unutmayı tercih ettiği bir fikir haline gelmiştir.

Biz Ekim devriminin kendisinin, Marksizmin bu iddiasının en önemli cisimleşmesi olduğu kanısındayız. Bu yazıda Ekim devriminin, sadece eski Çarlık Rusyası ve devrim sayesinde kurulan yeni Sovyetler Birliği için değil, aynı zamanda **bütün dünyada 20. yüzyılın tarihini belirleyen en önemli olay olduğunu** ileri süreceğiz. Bu doğ-

2 Bkz. Mona Ozouf/François Furet (Haz.), *Dictionnaire critique de la Révolution Française*, Paris: Flammarion, 2007 (orijinal yayın yılı 1988). Furet 1990'lı yıllarda da *Le passé d'une illusion* (1995, Bir Yanılsamanın Geçmişi) başlıklı kitabıyla komünizme de saldıracaktır.

3 Bu ikisinin böyle akraba gibi görünmesine bakmayın. Sosyal teorinin esas gelişmesinin mecrası olan İngilizce'de “müzakere” (“negotiation”) ile “müzakereci demokrasi” (“deliberative democracy”) arasında bir ilgi yoktur.

ruysa, o zaman devrimin kendisinin başarıya ulaşip ulaşmadığı da devasa bir önem taşıyor. Ekim devrimi Sovyetler Birliği 1991’de dağılına kadar bu kadar etkili olduysa, neredeyse 80 yıl boyunca dünyayı etkileyen bu devrimin gerçekleştiği 8 aya dikkatle bakmak büyük bir önem kazanıyor. Kısacası, Nâzım’ın şiirsel söyleyişini benimser ama ufkumuzu genişletirsek, “bir şafak vakti” (eski takvimle 25 Ekim’de, yeni, bizim bugün kullandığımız takvimle 7 Kasım’da) bütün insanlığın “bahtı” değiştiyse, yani biz istesek de istemesek de devrim insanlık tarihinde belirleyici oluyorsa, **devrimcilik de hayati bir önem taşır**. Bu yazının amacı bu bütünsel ilişkiyi ortaya koymaktır.

1. Ekim devriminin tarihi önemi

Eli nasırlı iktidar

Önce en çarpıcısından başlayalım. Ekim devrimi, tarihte ilk kez, kol işçilerinin ve köylülerin devlet iktidarını kalıcı biçimde nasırlı ellerine almasını sağlamış bir olaydır. Bu cümlede “kalıcı biçimde” kelimeleri önem taşıyor. Tarihte köle isyanlarının veya köylü isyanlarının (yaygın terimle *jacquerie*) çok geçici olarak, muhtemelen sadece yerel düzeyde, doğrudan üretici sınıfları iktidara getirdiği vakalar görülmüştür. En azından kendi tarihimizde Selçuklular döneminde patlak veren Babai isyanının bir süre boyunca yerel bir iktidara sahip olduğu en azından bazı tarihçilerin kanısıdır.⁴ Ama bu zaferlerin hiçbirinin kalıcı olamadığını biliyoruz.

Bunlardan daha önemlisi, kapitalist üretim tarzının en azından Avrupa ve Kuzey Amerika’da hâkim üretim tarzı haline gelmiş olduğu çağda, Ekim devriminin bir öncülünün mevcudiyetidir. Paris Komünü (1871), işçi sınıfını, zanaatkârları, yoksulları tarihte ilk kez yeni tipten bir devletin ön biçimlenmesini oluşturacak biçimde iktidara getirmiş bir devrimdir. Ama Komün sadece 72 gün ayakta kalabilmiş, şiddetli bir karşı-devrim tarafından ezilmiştir. Ekim devriminin ürünü olan Sovyet devleti ise Komün’de günle sayılan süreyi yıllarla hesaplanacak kadar katlamış, 1917’den 1991’e 74 yıl, yani yaklaşık üç çeyrek yüzyıl varlığını sürdürmüştür. Evet, Sovyetler Birliği işçi ve köylülerinin devlet iktidarını doğrudan ellerinde tuttıkları süre bundan kısadır. Sovyet devletinin 1930’lu yıllarda bürokratik olarak yozlaşmasıyla birlikte, bu iktidarın dolaysızca yürütülmesi, kendine özgü maddi çıkarlara sahip olan bir bürokrasinin eline geçmiştir. Ama bu gelişme bile Sovyet devletinin işçi devleti karakterini ortadan kaldırmamış, bu devlet burjuvazi üzerinde bir diktatörlük, yani proletarya diktatörlüğü niteliğini sonuna kadar sürdürmüştür.⁵

4 Bkz. Ernst Werner, *Büyük Bir Devletin Doğuşu: Osmanlılar (1380-1491)*, İstanbul: Yordam Kitap, 2014, s. 94.

5 Sovyet devletinin bürokrasinin siyasi iktidarı gaspından sonra hâlâ bir işçi devleti karakteri taşıdığı yargısına ilişkin birçok kaynağa başvurulabilir. Biz bu yazı bağlamında Lev Trotskiy’in *Devrimci Marksizm* dergisinde yayınlanmış çok önemli bir yazısına atıfla yetineceğiz: “Ne işçi devleti

İktidarın kalıcı biçimde nasırlı ellere geçmesi tarihte bir ilktir. Sınıflı toplumlar tarih sahnesine çalkalı beri devlet iktidarı hep mülk sahibi sınıflarda olmuştur. İlk kez Ekim devrimi ile birlikte doğrudan üreticiler, bu örnekte köylülük tarafından desteklenen proletarya, iktidarı eline geçiriyor ve tutuyordu. Hâkim sınıfların daima hakir gördüğü, “kaba saba” ve “cahil” oldukları gerekçesiyle küçümsediği işçi ve köylüler, artık iktidardadırlar. Bu bakımdan Ekim devrimi, 20. yüzyılın sınırlarının da ötesinde **dünya tarihsel bir önem taşır.**

Yepyeni bir devlet, yepyeni bir toplum

Ekim devrimi, patlak verdiği Çarlık Rusyası devletinin toprakları üzerinde tarihte görülen diğer devlet ve toplumlardan bütünüyle farklı özellikler taşıyan bir devlet ve toplum kurmuştur. Kurulan devlet, (yukarıda sözünü ettiğimiz) doğrudan üretici sınıfların siyasi iktidarının yanı sıra, kapitalist çağda ilk kez **ulussuz** bir devlet karakterini taşımaktadır. Uzun adıyla Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), görüldüğü gibi, bırakın herhangi bir ulusun adına, herhangi bir coğrafi alana bile atıf içermez. Modern tarihte buna en çok yaklaşan birim Amerika Birleşik Devletleri’dir, ama kurulduğu anda öyle olmasa da bugün her anlamıyla oluşumu tamamlanmış bir Amerikan ulusundan söz etmek mümkün olduğu için o da (belirli bir aşamadan sonra bile olsa) bir ulus devlettir. SSCB, modern tarihin gördüğü tek ulussuz devlettir.

Ekonomi alanında, SSCB yüzlerce yıldır adım adım dünyayı fethetmiş olan kapitalizmi ilga ederek ondan bütünüyle farklı ilkelere dayanan bir ekonomik işleyişi yürürlüğe koymuştur. Bu yeni ekonomi sayesinde sadece bütün toplumu güvenceli bir biçimde ayakta tutmakla kalmamış, geri Rusya’yı dünyanın ikinci büyük uzay ve askeri gücü haline getirebilmiştir. Modern ve karmaşık üretici güçlerin, piyasayı (meta üretimini), rekabeti, her bir insanın kişisel çıkarının peşinde koşmasını ve sermayeyi, yani üretim araçlarında özel mülkiyet temelinde işçileri büyük işletmelerde çalıştıran bir sosyal gücü gerekli kıldığı konusundaki burjuva önyargısı yerle bir olmuştur. SSCB, tarihte ilk kez üretim araçlarını büyük ölçüde toplumun ortak malı haline getiren, bu temelde kaynakların çeşitli üretim alanlarına bilinçli olarak tahsis edilmesini sağlayan bir merkezi planlamayı gerçekleştiren, bireysel çıkar ve rekabeti büyük ölçüde geriletken bir ekonomik düzeni ilk kez ve kendisinden sonra gelen ve örnek olduğu sosyalist inşa deneyimlerinden çok daha gelişkin biçimde uygulamaya koymuştur. Bunun sonucunda işgücü piyasası ve işsizlik ortadan kalkmış, emek gücü, kapitalizm koşullarında içine düştüğü meta konumundan sıyrılmıştır.⁶

ne burjuva devleti mi?” (sayı: 24, Güz 2015).

⁶ Bu paragrafta anlatılanları daha ayrıntılı ele aldığımız iki kaynak şunlardır: “Sovyetler Birliği Nereye Gidiyor?”, *11. Tez*, sayı: 8, 1988, özellikle s. 69-72 ve 85-90; “Kapitalist Restorasyon mu,

Toplumsal açıdan bakıldığında bütün tanıklıklar Sovyet toplumunun büyük ölçüde dayanışma ruhuna sahip, bireyci bir rekabetin çürütücü etkisinden sıyrılmış, en zengin kapitalist toplumlarda bile proletaryanın çoğunluğunun yaşadığı gelecek konusunda kaygıdan büyük ölçüde azade bir yaşam tarzına sahip olduğunu doğrulamaktadır. Ulusal bölünmeler, ırkçılık ve cinsiyetçiliğin aşılması açısından da Sovyet toplumu önemli bir mesafe kat etmiş bir toplum olmuştur.

Elbette bürokratik yozlaşma yukarıda sayılan bütün özelliklerin önünde artan düzeyde engel oluşturmuş, bütün ekonomik ve sosyal gelişmeyi çarpıtmış, sonuçta daha ileri bir sosyo-ekonomik düzene (sınıfsız topluma) geçişin önünü kapatmıştır. Örneğin Rus milliyetçiliği gittikçe daha fazla hâkim ideoloji haline gelmiştir. Örneğin bürokrasinin ayrıcalıkları kişisel çıkarın ya da hiç olmazsa kaşt çıkarının gittikçe daha fazla ön plana çıkmasına yol açmıştır. Örneğin bürokratik olarak çarpıklığa uğrayan planlama süreci ekonomide gittikçe daha büyük sorunlar yaratmaya başlamıştır. Başka örnekler de verilebilir. Ama yukarıdaki özelliklerin buna rağmen varlığını sürdürmesi, işin asıl çarpıcı yanı olarak görülebilir.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin yolunu açan olay

Ekim devrimi 1914 Ağustos'undan 1917 sonuna dek hız kesmeden devam etmiş olan Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinde en önemli faktör olmuştur. Devrimin zaferle sonuçlanmasından ve Bolşeviklerin yeni Sovyet hükümetini kurmasından sonra, savaşa ilk darbe yeni yönetimin derhal, ilk kararnamesi ile dünya halklarına ve devletlerine yaptığı tazminatsız ve ilhaksız barış çağrısı olmuştur. Bunun üzerinden bir ay bile geçmeden, yeni Dışişleri Komiseri Trotskiy, Bolşeviklerin savaşın başından beri öne sürmüş olduğu bir talebi uygulayarak savaşın zeminini oluşturan, emperyalistler arasında imzalanmış gizli anlaşmaları bütün dünyaya ifşa etmiştir. Ardından yeni Sovyet iktidarı ağır koşullara razı olarak Ocak 1918'de Breşt-Litovsk barış antlaşmasını imzalamıştır. Böylece, iki emperyalist kamp arasında aralıksız üç buçuk yıla yakın sürmüş olan bir savaşta ilk gedik açılmış olmaktadır.

Ekim devriminin başladığı işi ondan sadece bir yıl sonra Kasım 1918'de patlak veren Alman devrimi bitirmiştir. Bu sefer Alman devleti savaştan yenik olarak çekilmek zorunda kalmış, ona paralel olarak Osmanlı devleti de mütareke imzalayarak savaşı durdurmuştur. Merkez ülkeler olarak anılan Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı ekseninin çökmesiyle dört yıldan daha uzun bir süre boyunca dünyayı kasıp kavuran, asker-sivil en az on milyon (bazı hesaplara göre yirmi milyon) insanın ölümüne yol açan bir savaş sona ermiştir. Sadece bu bile Ekim devriminin insanlık açısından ne kadar ilerici bir rol oynadığını ortaya

Politik Devrim mi?", *11. Tez*, sayı: 10, 1990, özellikle s. 9-14.

koyar. Bu devrim zafere ulaşmasa belki Almanya'daki devrim yaşanmayacak, savaş daha da uzayacak, belki de milyonlarca insan daha hayatını yitirecekti.

Yeni bir devrimler çağı

Ekim devriminin uzun vadeli önemi sadece kendi vatanında yarattığı büyük sosyo-ekonomik değişimle sınırlı kalmamıştır. Ekim devrimi, kendisinden önce gelen talihsiz Paris Komünü'nün yapamadığı şeyi yapmış, tarihte yeni tipten bir dizi devrimin yaşanmasının başlangıç noktası ve esin kaynağı olmuştur. Ekim devrimi ile birlikte proleter devrimler çağı açılmıştır.

17. yüzyıldaki İngiliz, hatta ondan da önce gelen Hollanda devrimlerinden 1848'e kadar, kapitalizmin anavatanı olarak görebileceğimiz Batı Avrupa ve onun uzantısı karakteri taşıyan Kuzey Amerika, birbirini izleyerek gelen bir dizi devrime tanık oluyordu. İngiliz devrimini (1640, 1688) Amerikan (1776), Fransız (1789, 1830, 1848), Alman (1848) vb. devrimleri izleyecekti. Aslında Fransız devrimi Napolyon'un ordusunun süngülerinin ucunda bütün Avrupa'ya yayılmıştı. Ama Orta ve Doğu Avrupa'da feodalizmin tasfiyesi tamamlanmamıştı. 1848 devrimi bir Avrupa devrimi biçimini alacak, ardı ardına birçok ülkede devrimler patlak verecekti. Bunların hepsi (Fransa'daki Haziran devrimi hariç) burjuva devrimleriydi. Aynen Fransız devriminde olduğu gibi büyük halk kitleleri devrime katılıyor, ama son sözü burjuvazi söylüyordu. Devrimin görevleri ise büyük ölçüde toprakta serflikin, siyasi iktidarda mutlakiyetçiliğin, ülke ekonomisinde ise feodal bölünmelerin tasfiyesi idi (son nokta ulusal birliğin sağlanması diye de ifade edilebilir). Devrimin amacı feodal sınıfın hâkimiyetine son vererek burjuvazinin hâkimiyetinin önünü açmak, kapitalist üretim tarzının yolunu düzlemektir.

Ekim devrimi, Paris Komünü ile başlayan proleter devrimlerinin başka topraklara, başka kıtalara yayılmasının öncüsü olmuştur. Bu aşamadan sonra ortaya burjuva devrimlerinden farklı olarak yeni tip bir devrim, proletarya devrimleri çıkmıştır. Çin (1949), Vietnam (1945, sonra 1975), Kore (1950), Yugoslavya (1944), Arnavutluk (1945), Küba (1958-59) devrimleri ve başkaları, daha önceki devrimlerden farklı olarak proletaryayı ve onun en yakın müttefiki yoksul köylülüğü iktidara getirmiştir. Bütün bu devrimler, Ekim devriminin ayak izinde yürümüştür. Aynı stratejiye dayanılarak, aynı model üzerinden yapıldıkları anlamında değil. Onun yarattığı bir uluslararası güç dengesi içinde, onun yarattığı bir geleneğe bağlı olarak.⁷

Proleter devrimleri çağının açılması, burjuva devrimlerinin ya da ikisinin melezi olan daha özgül karakterde devrimlerin bütünüyle insanlığın gündeminden çıkması

⁷ Bu gelenek meselesinde tek istisnanın Küba devrimi olduğu düşünülebilir. Küba devriminin önderliği, en başta Fidel Castro, Ekim devriminin ürünü olan komünist gelenekten gelmemektedir. Ama orada bile önde gelen komutanlardan ikisi, Fidel'in kardeşi Raúl ile Arjantin kökenli komutan Che Guevara doğrudan Ekim devriminin biçimlendirdiği genel hareketin ürünleridir. Bu konuya aşağıda kısaca döneceğiz.

anlamına gelmez. Avrupa ve Kuzey Amerika’da 19. yüzyıl boyunca yaşanan ve az çok tamamlanan burjuva devrimi, 20. yüzyılın başında Asya’ya (Rusya 1905, İran 1906, Osmanlı 1908, Çin 1911) sıçramıştır. Gerek dar anlamda burjuva devrimleri, gerek sömürgecilik karşıtı ulusal devrimler 20. yüzyıl boyunca çeşitli coğrafyalarda devam edecektir. Bunların belirli ülkelerde sosyalist devrimlere dönüşerek bir sürekli devrim mantığı sergiledikleri, yani burjuva devrimleri ile sosyalist devrimlerin iç içe geçtiği belirtilmelidir. Böyle olmayanlarda bile sosyalist devrimin bir damgası olmuştur (en yalın örnek 1950’li ve 60’lı yıllarda Mısır ve Cezayir’de yaşanan Arap devrimleridir).

Dünya devriminin birinci dalgasını başlatan tarihi olay

Sosyalist devrim dünya çapında belirli aralıklarla dalgalar halinde gelişmiştir. Bu dalgaların her birinde değişik ülkeler genel bir dünya konjonktürü çerçevesinde sosyalist devrim girdabının parçası haline gelmiştir. Bu dalgaların ilki Ekim devriminin ardından yaşanmıştır. Ekim devriminden sadece bir yıl sonra, Kasım 1918’de modern tarihin gördüğü proleter devrimlerin en önemlilerinden biri olan Alman devrimi patlak vermiş, 1919-1923 arasında inişlerle çıkışlarla sürmüş, ama başarıya ulaşamamıştır. Yine aynı dönemde Macaristan’da ve Almanya’nın bir bölgesi olan Bavyera’da kısa ömürlü Sovyet cumhuriyetleri yaşanmıştır. Aynı dönemde İtalya, İskoçya ve Finlandiya’da da devrimin ucuna kadar gelen büyük işçi sınıfları mücadeleleri gözlenmiştir.⁸

Ekim devriminin Avrupa’daki etkisinin yanı sıra Asya’da da önemli yansımaları olmuştur. Her ne kadar hiçbir sosyalist devrim yönünde bir gelişme göstermemiş olsa da, Almanya devrimiyle neredeyse zamandaş olarak “Ortadoğu” olarak anılan Güneybatı Asya’da (ve Kuzey Afrika’da) da bir dizi devrim birbirini izlemiştir. Mısır, Türkiye, Suriye, Irak ve Fas’ta devrimci ayaklanmalar yaşanmış, bunlardan Türkiye’de devrim saltanata son vererek bir burjuva cumhuriyetinin kuruluşu ile sonuçlanırken diğerlerinde gelecekteki sömürgecilik karşıtı ulusal devrimlerin ilk mayası atılmış olacaktır.⁹

Ekim devrimi Asya’da en ileri yankısını Çin’de bulur. 1925-27 yılları arasında başta Kanton ve Şanghay şehirlerinde olmak üzere büyük işçi ayaklanmaları yaşanır, ancak bunlar ağır yenilgilerle sonuçlanır.¹⁰

Devrim Avrupa’ya 1931-39 arasında İspanya devrimi ile döner. Özellikle 1936-39 arasında, bir iç savaşın eşlik ettiği devrim klasik proleter devriminin temel özel-

8 Bkz. Pierre Broué, *Histoire de l’Internationale Communiste. 1919-1943*, Paris: Fayard, 1997, özellikle s. 59-75, 97-137, 293-330. E.H. Carr, *Bolşevik Devrimi. 1917-1923*, cilt 3, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları, 2004, özellikle s. 159-216.

9 Bu konuda dergimizin geçen sayısındaki makalemize bakılabilir: “Modern Ortadoğu Tarihinin Sürükleyici Gücü Olarak Devrim”, *Devrimci Marksizm*, sayı: 30-31, özellikle Ekim devriminin etkisi için s. 45-49. Ayrıca bkz. Carr, a.g.y., s. 217-254.

10 Broué, a.g.y., s. 425-449.

liklerini sergilese de yenilgiyle sonuçlanır.¹¹

Uluslararası komünist hareketin kaynağı

1914-1917 yılları arasında enternasyonalist ve devrimci Marksistler kendilerini son derecede zor koşullarda bulmuşlardı. 25 yıllık İkinci Enternasyonal çalışmasından sonra, 1914'te Avrupa sosyal demokrat partilerinin çoğu, büyük ülkelerdeki (tek kısmi istisna İtalya olmak üzere, Almanya, Fransa, Britanya, Avusturya vb.) partilerin hepsi, kendi burjuvazilerinin arkasına düşüp proleterin proleterini boğazlamasına gerekçeler uydurmaya girişince yılların emeği boşa gitmişti. 1917 Ekim devrimi, Rusya'nın Bolşevik Partisi'nin şahsında devrimci Marksizme büyük bir itibar kazandırdı. Bolşeviklerin devrimin dağdağası ve daha sonra patlak veren iç savaşın fırtınası içinde dahi kendi ulusal görevlerinin yanı sıra yeni bir Enternasyonal'i, Komünist (Üçüncü) Enternasyonal'i yaratmaya girişmesi bu itibarı pekiştirdi. Üstelik, İkinci Enternasyonal'in son yıllarına damga vuran emperyalizm konusundaki geri tutumun tam tersine yeni komünist hareket emperyalizm tarafından ezilen sömürge ve yarı-sömürge halkların kararlı biçimde yanında yer aldığından dolayı, komünizm kapitalizmin anavatanı Avrupa'nın çok ötesine, hemen hemen bütün kıtalara yayıldı.

Ekim devriminin 20. yüzyıl sosyalist devrimlerine etkisinde en önemli aktarma kayışı işte bu hareketin kurulması olmuştur. Elbette, Sovyetler Birliği'nin kendisinde bürokrasinin 1930'lu yıllarda iktidara geçmesine paralel olarak Komünist Enternasyonal de, tek tek ülkelerin komünist partileri de klasik anlamında enternasyonalist ve devrimci komünizmden uzaklaşmaya başlamıştır. Ama özellikle dünya devriminin ikinci dalgasının ortaya çıktığı 1941-50 döneminde bu partilerin bazıları hâlâ komünist hareketin harcındaki devrimcilikten bütünüyle kopmamışlardı. Stalinleşmiş komünist gelenekten gelen bu damar bazı hareketlerde günümüze kadar yaşamıştır.¹²

Ama Ekim devriminin komünist hareketi yaratmış olmasının dünya devrimi açısından önemi bununla sınırlı değildir. **Günümüzün devrimci Marksist hareketi de Ekim devriminin ürünüdür.** Dördüncü Enternasyonal hareketi, Ekim devriminin iki büyük önderinden biri olan Lev Trotskiy'in Sovyetler Birliği'ndeki bürokratik yozlaşmaya ve milli komünizm olarak anılabilecek siyasi program temelinde proleter enternasyonalizminin tasfiyesine karşı direnerek Ekim devriminin komünist geleneğini sürdürme çabası sonucunda doğmuştur. Bu anlamda günümüzün tek uluslararası devrimci Marksist akımı olan Dördüncü Enternasyonal hareketi de doğrudan Ekim devriminin mirasçısıdır. Komünizm bugün bu hareket aracılığıyla yeniden ayağa kalkma sancılarını yaşıyor.

¹¹ a.g.y., s. 674-706.

¹² Bu konularda şu kaynağa bakılabilir: Can Iğın, "Stalinist Hareketler Karşı-Devrimci midir?", *İşçi Mücadelesi*, eski seri, sayı: 13, Temmuz-Ağustos 2004, s. 41-51.

20. yüzyıl dünya tarihinin belirleyicisi

Devrimci Marksizm dışındaki sol teorisyenlerin son derecede tuhaf karşılanması gereken ama kimsenin eleştirmeye yanaşmadığı bir hareket tarzı vardır. 20. yüzyıl kapitalizminin gelişmelerini neredeyse bütünüyle Sovyetler Birliği'nin (ve daha ileride diğer devrim sonrası toplumların) varlığıyla hiç ilişkilendirmeden analiz etmeye çalışırlar. Oysa bizim kanaatimize göre, 20. yüzyılda kapitalizmin birtakım ana eğilimlerini koşullayan veya belirleyen, doğrudan doğruya Ekim devriminin ürünü Sovyet devletinin (ve daha arka planda diğer devrim sonrası toplumların) varlığı olmuştur. Ayrıntılara girmeksizin, üç ana noktaya değinelim.

Birincisi, 20. yüzyılın ilk yarısında faşizm ve özellikle Nazizm, kapitalizmin tarihi bir üretim tarzı olarak artık yükselme döneminin sona ermesinin ve gerilemeye geçmesinin ürünü olan barbarlık eğiliminin ifadeleri olmuştur. Emperyalizmin en güçlü "demokratik" temsilcilerinin, Britanya'nın, Fransa'nın, savaşa daha geç giren ABD'nin Hitler Almanyası'na yaklaşımı inanılmaz derecede yumuşak olmuştur. Hatta gerek savaşın başlamasından önce, gerekse savaş sırasında Batılı güçlerin Sovyet devletini yıkması olasılığı dolayısıyla Hitler'in elini bir ölçüde serbest bıraktığı da söylenebilir. Nazizm'in yenilgiye uğratılmasında ve böylece insanlığın, en azından Avrupa kıtasının bir süre boyunca barbarlığın eline teslim edilmesinin engellenmesinde esas rolü oynayan, Ekim devriminin taşıyıcısı Sovyet devleti ve Nazi işgali altındaki Avrupa ülkelerindeki komünist partizanlar ve direniş hareketleri olmuştur. Kısacası, insanlık yüzyılın ortasında Nazi kâbusundan kurtulduysa, burada en önemli etken Ekim devriminin yarattığı dünya çapında yeni güçler dengesi olmuştur.¹³

Savaşın sonra ortaya çıkan iki dünya tarihsel gelişme de yine doğrudan doğruya Ekim devriminin ürünü olan Sovyet devletinin (ve kısmen ona paralel olarak gelişen öteki devrimlerin) varlığının yan ürünleri olarak ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri "dekolonizasyon" olarak bilinen, sömürge imparatorluklarının çözülmesi ve şurada burada birer adacık gibi kalan bazı örneklerle rağmen klasik emperyalist sömürgeciliğin büyük ölçüde yeryüzünden kalkması sürecidir. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin ve daha genel olarak bağımsız bir devlete sahip olsa da emperyalizmin tahakkümü altında yaşayan ulusların ulusal kurtuluş mücadelesi, Sovyet devletinin varlığından büyük güç almıştır. Bunun ilk örneği Milli Mücadele döneminde bizim ülkemizdir. Ta Lenin döneminde Türkiye'ye verilen destekten Sovyetler'in müttefiki Küba'nın Angola'ya yolladığı birliklerle 1970'li ve 80'li yıllarda apartheid Güney Afrika'sına karşı verdiği savaşa kadar, ezilen halklar Sovyetler Birliği'nin varlığının yarattığı

13 Ufkumuzu Nazizm ile sınırlı tutmaz ve Japon emperyalizminin gericiliğini de işin içine sokacak olursak, bu gericiliğin yenilgiye uğratılmasında Çin'in komünist hareketinin rolünün en ön planda olduğunu vurgulamamız gerekir.

genel jeostratejik durumdan birçok durumda ciddi fayda elde etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası öteki dünya tarihsel gelişme ise, özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde savaş sonrası kapitalist sermaye birikiminin izlediği patikadır. Kimi zaman “refah devleti”, kimi zaman da Keynesçilik olarak anılan bu gelişme tarzını açıklayabilmek için her türlü teorik araca başvurulmuştur. Solda en etkili okul olarak anılabilecek “Düzenleme Okulu” her şeyi kapitalizmin ekonomik talep (pazar) ihtiyacına indirgemıştır. Başvurulmayan bir tek açıklama vardır: O da gelişmiş kapitalist ülkelerin kendi işçi sınıflarının iki dünya savaşı arasında, Büyük Buhran olarak anılan devasa kriz döneminde yaşadığı sefaletin, işçi sınıfının Sovyet sisteminde sahip olduğu güvenceli yaşamla karşılaştırılmasının sosyalizmi güçlendirmesinden duyulan korkudur. Esas doğru açıklama da budur: Avrupa’nın yarısını ta Berlin’e kadar Sovyet sistemine kaptırmış olan emperyalist kapitalizm, kitlelerin gözünde hem Nazizm’i yenilgiye uğratan, hem de işçi sınıfına Batı’da görülen sefaleti yaşatmayan devlet olarak itibar kazanmış olan Sovyet sistemiyle rekabet için tarihinin istisnai bir dönemini yaşamak zorunda kalmıştır. Bunun ne kadar doğru olduğu, SSCB’nin dağılmasından, Avrasya kara parçasındaki bütün sosyalist inşa deneyimlerinin çökmesinden sonra “refah devleti”nin ve Keynesçiliğin yerini hızla küreselcilik ve neoliberalizmin almasıyla da tam bir sağlamadan geçmiştir.¹⁴

Büyük Ekim Devrimi

Buraya kadar anlatılanların anlamını iyi tartmak gerekir. Şayet söylenenler doğruysa, yüz yıl önce, 1917 yılında eski Rus takviminin hesabıyla, devrimin ilk patlak verdiği Şubat ayından iktidarın Bolşevik Partisi önderliğinde Sovyetlere devredildiği Ekim ayına kadar yaşanan olaylar, **bütün bir yüzyılın tarihine damga vurmuş demektir**. Tersinden bakalım: Bütün bunların anlamı, şayet Ekim devrimi yaşanmasa ya da yaşandığı halde zafere ulaşmasa dünya tarihinin çok farklı gelişmiş olabileceğidir. Birinci Dünya Savaşı çok daha ağır bir hasara yol açabilecek, belki Nazizm çok daha uzun bir dönem boyunca ayakta kalacak, birçok ulus hâlâ sömürge statüsü altında yaşıyor olacak ve kapitalizm bütün dünyada kendi doğasına uygun biçimde onlarca yıl boyunca işçi sınıfını ve emekçileri çok daha fazla sömürecek, çok daha ağır koşullarda ve çok daha güvencesiz çalıştıracaktır.

Tek bir devrim, burada, sadece üzerinde yaşandığı topraklarda değil dünya çapında tarihin gelişme patikasını belirlemekte devasa bir rol oynuyor. O zaman devrimlerin insanlık tarihinin gelişmesinde ne denli belirleyici olduğunu, özel olarak

14 Bu konuyu *Üçüncü Büyük Depresyon: Kapitalizmin Alacakaranlığı* başlıklı kitabımızda (İstanbul: Yordam Kitap, 2013) ayrıntılı olarak ele almış bulunuyoruz. “Refah devleti”nin temellerine ilişkin tartışma için “Eksik Tüketimcilğe ve Keynesçiliğe Reddiye” ana bölümüne (s. 167-239), sosyalist inşa deneyimlerinin çöküşünden sonra neoliberalizm ve küreselciliğin gelişmesi bakımından “Atomizasyon” başlığını taşıyan bölüme (s. 81-96) bakılabilir.

Ekim devriminin nasıl her bakımdan çığır açıcı olduğunu iyice içselleştirmeli ve devrim deneyiminin, özellikle Ekim'in dinamiklerini, gelişmesini, çarpışan taraflar arasında devrim kampının galebesiyle sonuçlanmasını derinlemesine incelemeli, açıklamalı, anlamalıyız. Çünkü Ekim devrimi söz konusu olduğunda o sekiz ay boyunca olup bitenler, koskoca bir çağa, 1917'den 1991'e kadar 80 yıla yakın bir süre boyunca bütün dünyaya damgasını vurmuştur. **Bu 8 ay 80 yıla bedeldir!**

Öyleyse, bu devrimin gelişmesini, dinamiklerini, aktörlerini, işçi sınıfının zafetine yol açan faktörleri incelemek, devasa bir önem kazanıyor. Bu yazıda bunu mümkün olduğunca özlü biçimde yapmaya çalışacağız.

Ekim devriminin tarihi önemine ilişkin tartışmaya burada son verirken bir noktanın altını çizmek istiyoruz. Biz, bir yazar olarak, büyük harflerin çok kullanıldığı tamlamalara yatkın değiliz. Bütün savaş ve devrim adlarında, yer ve ülke adları dışında baş harfleri küçük yazarız. Körfez Savaşı demeyiz, Körfez savaşı deriz. Çin Devrimi yazmayız, Çin devrimi yazarız. Ayrıca, içeriksiz biçimde klişe haline gelmiş övücü sıfatları kullanmaktan da kaçınıyoruz. Maraş'ı tercih ederiz, Kahramanmaraş adına ısınamayız. Antep kulağımıza güzel gelir, Gaziantep yabancı. Bugüne kadar da "Büyük Ekim Devrimi" kalıbını hiç kullanmadık.

Ama 100. yılında bu devrime, hiç olmazsa siyasi metinlerde, Büyük Ekim Devrimi denmesinin anlamlı olduğunu vurgulamak istiyoruz. Çünkü bu devrim diğer devrimlerin daha yerel, daha kısa zamanlı etkilerinden farklı olarak **çığır açmıştır, bütün bir çağa damgasını vurmuştur.**

Modern tarihte başka devrimlerin de anası olan, bu yüzden böyle anılması gereken sadece iki devrim vardır. Biri burjuva düzeninin çağını açan Büyük Fransız Devrimi'dir. Öteki ise proleter devrimleri çağını açan Büyük Ekim Devrimi!

2. Devrimin iç tarihi

Şu ana kadar Ekim devriminin tarih içindeki yerini değerlendirdik. Şimdi Ekim devriminin kendisinin iç tarihini incelemeye girişiyoruz.¹⁵

15 Şimdiden belirtelim. Çok özel bir bilgi, istatistik, örnek vb. söz konusu olmadıkça, Ekim devrimini anlatırken kaynak göstermeyeceğiz. Bunun nedeni, burada yapılan analizin ve değerlendirmenin bütün bir hayat boyunca Ekim devrimine dönem dönem dönerek çok sayıda kaynaktan edinilmiş bilgilerden derlenmiş olmasıdır. Sadece özgül değerlendirmeler ya da polemikler gündeme geldiğinde, özellikle de devrimin baş aktörlerinin (Lenin ve Trotskiy'in) değerlendirmeleri için kaynak vereceğiz. Yine de en değer verdiğimiz kaynaklarımız konusunda okuyucuya bir fikir verebilmek için şunları sıralayalım: Vazgeçilmez iki kaynak Lenin'in 1917 Şubat ile Ekim ayları arasında yazdığı ana metinler (bunlar İngilizce toplu eserlerinin 23 ila 26. ciltlerinde yayınlanmıştır ve aşağıda yeri geldikçe kaynak olarak gösterilecektir) ile Trotskiy'in *Rus Devriminin Tarihi* başlıklı, 1930-32 yılları arasında Büyükada'da yazmış olduğu üç ciltlik muhteşem tarihtir. Bunlar dışında şu kaynaklar bizim için geçmişten beri yararlı olmuştur: E. H. Carr, *Bolşevik Devrimi*, 3 cilt, İstanbul: Metis Yayınları; John Reed, *Dünyayı Sarsan On Gün*, çev. Rasih Güran, İstanbul: Yordam Kitap, 2006; Alexander Rabinowitch, *Devrime Doğru: Petrograd*

Devrimin ritmi

Devrimler tarihe genellikle bir güne (Mısır'da 25 Ocak), bir aya (Fransa'da 1848 Şubat devrimi vb.) ya da bir yıla (Çin, 1949 vb.) bağlı olarak adlandırılmış biçimde geçer, ama aslında kimi devrim yıllar sürer (mesela İspanya devrimi için ya 1931-1939 ya da en azından 1936-1939 tarihleri verilir), kimi devrim en azından aylar. Ekim devrimi olarak anılan devrimin tarihi ise 1917 Şubat'ından aynı yılın Ekim ayına kadar sürmüştür, ilginç biçimde iki devrimin bir bileşimidir: Şubat ve Ekim devrimleri.¹⁶ Ekim devriminin iç tarihini belirleyen ilk nokta budur. Ama genellikle gayet iyi bilinen bu yapının ötesinde, devrim kendine göre bir iç ritme sahiptir. Biz şimdi devrime kuş bakışı yaklaşarak bu ritme ilişkin genel bir tablo çizelim.

Şubat ile Ekim ayları arasında devrimin gelişmesi iniş çıkışlarla ve belli anlarda büyük patlamalarla yürümüştür. Şubat devrimi neredeyse bütünüyle işçi sınıfının kendiliğinden başlattığı çok güçlü bir mücadelenin ürünüydü. Askerler ise savaşa karşı büyük bir tepki içinde olduklarından (en azından cephe gerisinde) devrime hayırhah yaklaşıyordu. Hatta sonunda bazı birlikler işçilere uyararak ayaklanıyordu. Kısacası, Çar bir işçi devriminin basıncı altında devrilmişti. Ne var ki, işçi sınıfının tamamını kavrayan ve işçi temsilcilerinin bir organı olan sovyetlerin Yürütme Komitesi'nde çoğunluğa sahip olan reformist sosyalist Menşeviklerin ve köylü sosyalisti Sosyal Devrimcilerin (SR'ler) kararıyla, hükümeti burjuvazinin temsilcileri (esas olarak liberal burjuvazinin ana temsilcisi Kadet partisi) kurmuştu. Şubat ile Ekim ayları arasındaki süreç bu uyumsuzluktan doğan çelişkinin ritmik olarak patlamalara yol açmasının damgasını taşır. Aşağıda göreceğimiz gibi, bu patlamaların bazılarının bütünüyle, bazılarının ise büyük ölçüde kendiliğinden, yani hiçbir partinin, sendikanın ya da sovyetin planlı kararı olmadan gerçekleşmiş olması, devrimin kendi iç güçlerinin şiddeti hakkında da bize gayet iyi bir fikir

Bolşevikleri ve 1917 Temmuz Ayaklanması, çev. Serpil Pehlivan, İstanbul: Yordam Kitap, 2012 ve *Bolşevikler İktidara Geliyor: Petrograd'da 1917 Devrimi*, çev. Levent Konyar, İstanbul: Yordam Kitap, 2008; Marcel Liebman, *Lenin Döneminde Leninizm*, 2 cilt, çev. Osman Akınhay, İstanbul: Belge Yayınları, 1990 ve 1992; Pierre Broué, *Trotsky*, Paris: Fayard, 1988; Isaac Deutscher, *Troçki*, 3 cilt, çev. Rasih Güran, İstanbul: Alfa Yayınları, 2017 ve *Stalin: A Political Biography*, Gözden Geçirilmiş Basım, Harmondsworth: Penguin, 1970; Neil Harding, *Lenin's Political Thought*, 2 cilt, New York: St. Martin's Press, 1977.

16 Bu tarihler, devrim öncesi Rusyası'nda kullanılmakta olan takvime göre verilmiştir. O takvim şimdi uluslararası alanda hâkim konumda olan ve SSCB ve günümüz Rusyası'nda da kullanılan takvimden 13 gün gerideydi. Dolayısıyla, şimdi devrimi kutladığımız tarih olan 7 Kasım, yani Bolşeviklerin iktidarı aldığı tarih, o dönemdeki takvimde 25 Ekim'e karşılık geliyordu. Bu yüzden de devrimin adı "Ekim devrimi" olarak kalmıştır. Aynı şekilde, Şubat devrimi de 23 Şubat'ta başlamıştır, ama şimdi kullanılan takvimde 8 Mart'a (tam da Dünya Emekçi Kadınlar Günü'ne) karşılık verir. Devrim Çar'ın tahttan feragatiyle 27 Şubat'ta zafere ulaşmıştır. İşte tam da bu yüzden, devrimler tarihe Şubat ve Ekim devrimleri olarak geçtiği için, biz bu yazıda tarih verdiğimizde hep eski Rus takvimini kullanacağız.

verir.

Önce 20-21 Nisan'da neredeyse bütünüyle kendiliğinden bir biçimde özellikle devrimin ana yatağı olan başkent Petrograd'da işçiler dev gösteriler yaparlar. Artık kendi sovyetlerini kurmuş olan askerler de bu ve sonraki eylemlerin ayrılmaz unsurlarıdır. Bu gösterilerin patlak vermesinin nedeni, bütün ülkenin talebi olan barış için çaba göstereceğini ilan etmiş olan hükümetin, Rusya'nın savaştaki müttefikleri olan İtilaf devletlerine (esas olarak Britanya ve Fransa'ya) savaşıma devam edeceğine dair bir taahhüt içeren notasının ortaya çıkmasıdır. Burada burjuva hükümeti ile devrimi yapan halk kitleleri arasındaki çelişkinin bir ilk ifadesini görüyoruz. Nisan günleri kesin bir sonuç alınmadan sona ermiş, ama notanın esas sorumlusu olan dışişleri bakanı ve Kadet Partisi'nin lideri tarihçi Pavel Milyukov'un istifasıyla sonuçlanmıştır. Mayıs'ın başında ise Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi'nin çoğunluk sosyalistleri (dediğimiz gibi Menşevikler ve SR'ler) hükümete girmiştir.

İki aya yaklaşan bir sükunetten sonra, Haziran başında Tüm Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri'nin ilk kongresi Petrograd'da toplandığında işçi sınıfı ve askerler arasında yeniden büyük bir kaynaşma başlamıştır. Bu sefer konu hükümetin Haziran ortasında bir askeri taarruz planlamış olmasıdır. Yani savaş bitmek bir yana derinleşmeye başlıyordu. Bu süre içinde, işçi sınıfı ve halkın taleplerini tutarlı biçimde savunarak güçlenmiş olan Bolşevikler, 10 Haziran Cumartesi için özellikle taarruz planına karşı büyük bir gösteri düzenlemeye karar verdiler. Ancak bu gösterinin silahlı bir gösteri olması kaçınılmazdı, çünkü askeri birlikler silahsız çıkmayı güvenlik bakımından sakıncalı buluyordu. Sovyetler Kongresi üç gün için bütün gösterileri yasakladı. Bolşevik Partisi, ülkedeki esas otorite olarak gördüğü Sovyet Kongresi'nin bu yasağına uymaya karar verdi. Ne var ki, Sovyet Kongresi'nde çoğunluğa hâkim olan Menşevikler ve SR'ler hatalı bir adım atarak 18 Haziran Pazar günü için Sovyet'in bir bütün olarak katılacağı bir gösteri düzenlediler. Yaklaşık 500 bin kişinin katıldığı bu muhteşem gösteride Bolşeviklerin üstünlüğü ve sloganlarının ("Bütün iktidar Sovyetlere!", "Kahrolsun 10 kapitalist bakan!" vb.) kitlelerce ezici bir şekilde benimsendiği açıkça ortaya çıktı.¹⁷

10 Haziran gerilimi ve 18 Haziran'da devrimci ruhun üstünlüğü, Temmuz başında yeniden güçlü bir patlamaya yol açtı. 3-4 Temmuz günleri, Petrograd garnizonuna bağlı birliklerin çoğu, aralarında makineli tüfek birlikleri gibi çok güçlü muharip birlikler de olmak üzere, silahlı bir gösteri için sokağa çıktı. 30 bin işçinin çalıştığı Putilov fabrikası da dâhil olmak üzere işçi sınıfının çoğunluğu da askerler-

¹⁷ Bu tür, 20-21 Nisan'dan farklı olarak bütün akımların katıldığı düzenlenmiş gösteriler daha önce de yapılmıştı. 23 Mart'ta Şubat devriminin şehitlerine saygı amacıyla yaklaşık 800 bin kişinin katıldığı dev bir gösteri yapılmıştı. 1 Mayıs çok güçlü bir gösteriye dönüşmüştü. Ama 18 Haziran'ı daha öncekilerden ayıran, işçi sınıfı bağrındaki farklı akımlar arasındaki mücadelede devrimci kanadın, yani Bolşeviklerin üstünlüğünün tesciliydi.

le hareket ediyordu. Tarihe “Temmuz günleri” olarak geçen bu olaylar yaklaşırken Bolşevik Partisi yönetimi bu tür bir eylemin hızla bir silahlı ayaklanmaya dönüşebileceğini öngörerek bunu engellemeye çalıştı. Lenin ve arkadaşlarına göre böyle bir ayaklanma için henüz erkendi. Çünkü Bolşevikler daha Petrograd’da bile işçi sınıfı iktidarının organı olarak gördükleri sovyet içinde çoğunluğa sahip değillerdi. Kaldı ki, kırsal bölgelerde ve cephede durum çok daha kötüydü. Petrograd’daki askeri birlikler (18 Haziran’da da görüldüğü gibi) Bolşeviklerin siyasi hattına kazanılmıştı, ama cephede Bolşeviklerin adını bile duymamış birlikler vardı. Bolşevik Merkez Komitesi, dipten gelen dalganın gücü karşısında eylemi durduramayacağını kavradığında, kitlelerin dışında kalmanın sakıncasını da hesaplayarak eylemi bir gösteri ile sınırlamak amacıyla başına geçti. Petrograd iki gün boyunca sarsıldı. Ama sonunda Petrograd dışından getirilen hükümete sadık birlikler ve Petrograd içindeki birtakım gerici askeri oluşumlar (Kossak’lar,¹⁸ Sen Jorj Şövalyeleri, Junker’ler vb.) kullanılarak eylem püskürtüldü. Hükümet ve uzlaşmacı sosyalistler bu fırsatı kullanarak Bolşeviklere karşı büyük bir taarruz başlattı. Lenin derhal yeraltına girdi, Merkez Komitesi’nin bazı önemli toplantılarına katılmak üzere Petrograd’a gizlice geldiği istisnai anlar dışında devrim zafere ulaşana kadar Finlandiya’da saklandı, Ekim ayaklanmasında pratik görev üstlenemedi. Temmuz sonunda Bolşevik Partisi’ne katıldıktan sonra Merkez Komitesi’ne girerek hızla partinin Lenin’den sonra iki numarası haline gelen Trotskiy ise Eylül başına kadar hapişte kaldı.

Görüldüğü gibi, devrimin ilk dört ayında kitleler burjuva hükümetinin vaatlerini yerine getirmemesi dolayısıyla aralıklarla büyük eylemlere girişmişlerdi. Nisan, Haziran ve Temmuz günleri bu temel çelişkinin ürünüydü. Temmuz sonrası ise iki evreye ayrılır. İlkinde Ağustos sonuna kadar gerici bir rüzgâr eser, Bolşevik Partisi’ne saldırı, Petrograd garnizonuna bağlı devrimci birliklerin bir bölümünün cepheye gönderilmesi yoluyla devrimci kanadın zayıflatılması, orduda generallerin yetkilerinin yeniden güçlendirilmesi, idam cezasının geri getirilmesi vb. Bu gerici dalga Ağustos sonunda Genelkurmay Başkanı General Kornilov’un iktidarı ele geçirmek üzere bir darbe düzenlemesine kadar sürer. Ne var ki, işçi sınıfının ve devrimci askerlerin muhteşem direnişiyle darbe akamete uğrar. Bu ise dalgayı yeniden tam tersine çevirir.

Eylül ayından itibaren Bolşeviklerin etkisi yeniden ve büyük bir hızla yayılmaya başlar. Bütün seçimler, işçi ve asker sovyetlerinde de, Rusya’da belediyelere karşılık gelen birer organ olan Duma’larda da Bolşeviklerin süratle güçlenmesiyle

18 Burada “Kossak” adının kullanımı için bir not düşelim. Batı dillerine “Cossack” vb. olarak geçmiş olan, toprak rejimi ile iç içe geçmiş şekilde oluşturulmuş bir tür askeri birliğin adı Türkçe’de “Kazak” olarak yerleşmiştir. Biz bunu yanlış buluyoruz, çünkü Kazak bir Türki ulusun adıdır. Bu yüzden burada ilk kez “Kossak” yazımını öneriyoruz. Rusça uzmanları daha iyi bir ad bulana kadar bunu kullanmaya niyetliyiz.

sonuçlanır. Petrograd Sovyeti'nde Bolşevikler mutlak çoğunluk haline gelir, Trotskiy 1905'teki gibi yeniden Sovyet başkanı seçilir. Bu yükseliş dalgasının sonucu Ekim ayaklanması ve iktidarın sovyetler tarafından ele geçirilmesidir. Tarihte yeni bir dönem başlamıştır.

Bu bölümde anlatılan inişli çıkışlı ve ritmik tablodan birkaç sonuç çıkarmak, genel olarak devrimler hakkında, özel olarak da Ekim devrimine ilişkin bazı önemli kavrayış noktalarını getirecektir. Her şeyden önce, devrimin dümdüz bir yol izlemediği, zikzaklarla dolu, çelişkili, karmaşık bir patikası olduğu hiç gözden kaçmamalıdır. Başka bağlamlarda vurgulamış olduğumuz bir noktayı, burada da öne çıkarmak isteriz: Bir toplumsal düzenin ve/veya iktidar yapısının temelleri sarsıldığında, devrim veya karşı devrim veya çoğunlukla ikisi birden toplumun gündemine girdiğinde, olağan, sakin zamanların istikrarlı gelişme kalıplarından farklı bir mantık olaylara damgasını vurmaya başlar. Trotskiy buna gelgitli (spazmodik, ihtilaçlı) gelişme adını vermiştir.¹⁹ Siyasi sistemde çok kısa aralıklarla kâh bir akımın, kâh ötekinin lehine gelişmeler olur, devrim ve karşı devrim, ilerencilik ve gericilik sanki köşe kapmaca oynamaya başlar. Böyle durumlarda önderlik sınıflar için istikrarlı dönemlere göre çok daha büyük önem kazanır. Çünkü görünüşe aldanmak kitlelerin moralini çok ters etkileyebilir. Önderlik doğru bir analizle umutsuzluğa kapılmak yerine içine girilen zor koşullara nasıl yanıt verilmesi gerektiği konusunda yaygın bir çaba göstermek bakımından çok önemlidir. Bir düşünün: Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesine sadece dört ay kalmış, ama esas önder yeraltında gizlenmek zorunda, iki numara ise hapiste!²⁰ İzlenimci politikaların ne ağır bedeli olacağı bu örnekte çarpıcı olarak görülmüyor mu?

İşin bir başka boyutu kitlelerin hareketlenmesinin ritmik karakteridir. Devrim ile ayaklanma, bir bakıma harp (savaş) ile muharebe ilişkisi içindedir. Tekil merhaleleri devrimin bütünüyle karıştırmak büyük yanıltır. Örneğin Temmuz silahlı “yarı-ayaklanması” (terim Trotskiy'indir) püskürtüldüğünde, askeri olarak değil ama siyasi bakımdan yenilgiyle sonuçlandığında (bu fark da önemsiz değildir), bazıları devrimin kendisinin yenilgiye uğradığına dair bir erken yargıya ulaşabilir. Türkiye solunda devrimlerin iç gelişme mantığı ve örüntüsü konusunda o kadar az düşünülmüştür ki, yarın bir devrimci durum ile karşılaştığımızda bu tür hataların yapılması

¹⁹ Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal başlığıyla kitaplaştırılmış olan siyasi belgenin ikinci ana bölümü (“Emperyalist Çağda Strateji ve Taktik”) bütünüyle bu konuya ayrılmıştır. Bkz. Leon Trotsky, *The Third International After Lenin*, New York: Pathfinder Press, 1970, özellikle s. 75-91. ²⁰ Ekim devriminin ayrıntılarını bilmeyenler açısından tartışmayı zorlaştırmamak için metnin içinde yazmıyoruz ama üstüne üstlük başta Lenin olmak üzere Bolşeviklerin Alman ajanı olduğuna dair bir iftira dalgası (kumpas!) da tam bugünlerde kitleler, özellikle askeri birlikler arasında büyük bir propaganda dalgasıyla yayılmıştır. Bu meselenin ayrıntılarına girmeyeceğiz. Ekim devriminin bütün standart tarihlerinde bu konu ele alınır. İyi bir özet için bkz. Rabinowitch, *Devrim Doğru*, a.g.y., s. 158-160. Trotskiy *Hayatım* kitabının 25. Bölümü'nü Kerenskiy'in 1928'de (!) hâlâ aynı yalanları tekrarlıyor olması vesilesiyle bütünüyle bu iftiranın çürütülmesine ayırır. Bkz. *Hayatım*, cilt 2, çev. Müntekim Öçmen, İstanbul: Köz Yayınları, 1970, s. 355-369.

hemen hemen kaçınılmaz olacaktır. Aslında burada söylenen, sadece devrimler için değil büyük halk isyanları için de geçerlidir. Mesela Gezi ile başlayan halk isyanında, 15 Haziran'da Gezi parkı boşaltıldığında çoğu sol hareket isyanın sona erdiği sonucuna varmıştır. Bu yüzdendir ki, o muhteşem olay "Haziran" olarak anılmaktadır. Bu çok ciddi bir yanıştır. Gezi'nin boşaltılmasından sonra hareket gerilemiş, sonra "duran adam" adını taşıyan yaratıcı bir geri adım ardından bir sıçramayla en azından İstanbul için bütün parkları Gezi haline getiren forumlar hareketi başlamıştır. Gezi ile başlayan halk isyanı, her bölgede ayrı tempolarda Eylül'e kadar devam etmiştir. Ancak ODTÜ ve Antakya Armutlu mücadelelerinden sonra sona ermiştir halk isyanı. Bildiğimiz kadarıyla, bunu ilk günden beri vurgulayan Devrimci İşçi Partisi dışında hiçbir akım böyle bir yaklaşım benimsememiştir. Halkın ve en başta işçi sınıfının hareketlenme ve devrimci kalkışma dinamiğinin nabzını tutmak Marksizmin belki de en önemli yönlerinden biridir.

Son olarak, savunma taktikleriyle taarruz taktiklerinin devrim içinde bile birbirinin içine geçebileceğinin altını çizmek gerekiyor. Alman hareketinin kahraman önderliğiyle (yani Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht ile) karşılaştırıldığında Lenin'in en önemli üstünlüklerinden biri de legal ve illegal çalışmanın birleştirilmesindeki titizliği idi. Birinci Dünya Savaşı başlarında bir başka büyük kadın Alman devrimcisi olan Clara Zetkin'e böyle dönemlerde illegalitenin önemini vurgulamıştı. Bu tür bir duyarlılık göstermeyen Rosa'nın, savaşın çok büyük bir bölümünü hapiste geçirdiği ve bu yüzden Alman hareketinin devrimci enternasyonalist kanadının örgütlenmesinde çok değerli olabilecek çalışmalarının engellenmiş olduğu biliniyor.

Ama daha ilginç örnek Temmuz günleri ertesinde ortaya çıkar. Temmuz günlerinin siyasi bir yenilgiyle sonuçlanması üzerine Lenin, özel bir konuşmada Trotskiy'e "şimdi bizi vururlar" der. Bazıları bunu, Lenin'in kişiliğinde hiç yeri olmayan bir paranoyanın veya korkunun dışavurumu gibi görebilir. Oysa, tarih, bundan sadece bir yıl sonra Almanya'da patlak veren Kasım devrimi içinde, 1919 Ocak ayında Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht Sosyal Demokrat bir bakan ile Rusya'daki gerici Kara Yüz'lerin Almanya'daki karşılığı olan Frei Korps örgütünün ortak eylemiyle katledildiğinde, Lenin'in ortaya attığı ihtimalin ne kadar doğru olduğunu göstermiştir. Bolşevik Partisi Rus burjuvazisinin en tehlikeli düşmanı, partinin tartışılmaz en önemli önderi Lenin'i yeraltında korumaya alarak **devrim içinde bile savunma taktiklerinin ne kadar önemli olduğuna ilişkin bir tarihi örnek bırakmıştır ardında.**²¹

21 Lenin'in (ve Zinovyev'in) parti kararıyla yeraltına geçmesi, diğer önderlere uygulanmadı. Merkez Komitesi'nin diğer üyeleri dikkatli bir tarzda da olsa açık siyasi faaliyete devam ettiler. Yani Bolşevikler toptan illegaliteye geçmediler. Büyük bir kitle etkisi olan bir parti için devrim içinde böyle bir politika intihar olurdu. Bu dönemde partinin diğer önderler için risk alması kaçınılmazdı. İşte Lenin'in kendi kaleminden bu politikanın formülasyonu: "İşçi sınıfının partisi, legal faaliyeti terk etmeksizin ama hiçbir an buna gereğinden fazla bir değer vermeksizin, 1912-14 döneminde yaptığı gibi, legal çalışmayı illegal çalışmayla *birleştirmelidir.*" ("The Political Situation, Four

Devrimin toplumsal dinamikleri

Türkiye solu maalesef devrimlerin itici güçlerinden birini fazla ön plana çıkar-tan ve bu yüzden devrimlerin aslında sadece devrimcilerin değil sınıfların faaliye-tinin ürünü olduğunu görmezlikten gelen bir geleneğe sahiptir. Silahlı mücadele devrimin belirli bir aşamasında vazgeçilmez bir önem taşır. Ama bu mücadelenin altında yatan zemin de, zafere ulaşmasının koşulları da toplumun içinde yatar. En babayiğit önderlerin düzenlediği bir gerilla mücadelesi ya da foko, köylülerden ge-len destek olmasa, bırakın başarıyı, kısa süre bile ayakta kalamaz. Bu söylenen, pro-leter karakteri baskın devrimler için daha da geçerlidir. Ekim devrimi söz konusu olduğunda Bolşevik Partisi'nin ve onun tartışılmaz önderi Lenin'in zaferde rolünün ne kadar büyük olduğunu her zaman vurguladık. Ama Çarlık Rusyası bağrında ge-lişmiş ve birbirleriyle amansız bir mücadeleye girişmiş olan toplumsal sınıfların hareketleri olmasa idi, ne devrim patlak verirdi, ne de Sovyet iktidarı kurulurdu. Devrimin ritmini incelerken gördüğümüz gibi, bütün devrimci süreci başlatan Şu-bat devrimi büyük ölçüde kendiliğinden bir karakter taşıyordu. Onu izleyen Nisan, Haziran ve Temmuz patlamaları da, farklı derecelerde de olsa, ciddi bir kendiliğ-in-denlik özelliği taşıyordu. Bu bakımdan Ekim devrimini anlamak istiyorsak onun temelini oluşturan toplumsal sınıfların mücadelesini anlamalıyız.

Bütün devrimler ve halk isyanları patlak verdiğinde, büyük bir berraklık doğar: Devrim çok olağan bir şeydir, neden olduğu değil neden o ana kadar olmamış olduğu sorulmalıdır. Bir bakıma modern çağın tarihi, devrimler arasındaki dönemlerde burju-vazinin devrimlerin patlak vermesini nasıl olup da engellemiş olduğunun incelenme-si biçiminde yazılabilir. Çünkü devrimlerde aslında toplum içinde ekonomik kökleri (yani sömürü ilişkileri) olan, ama toplumsal hayatın her alanına yayılan bir dizi ezme/ezilme ilişkisine karşı "artık bıçak kemiğe dayandı" diyen alt sınıfların "yeter" çığı-lığı esas rolü oynar. Kapitalizme geç gelen Rusya'nın işçi sınıfı, tarihi olarak yabancı sermayenin hâkim olduğu bir kapitalist gelişme modeli çerçevesinde ülkenin "ulusal" burjuvazisinden daha erken geliştiğinden ve koşullarını düzeltmek için giriştiği daha ilk çabalarından itibaren kapitalist bir toplumun değil feodal çağın üstyapısına karşı-lık gelen Çarlık istibdadının ağır baskılarıyla karşılaştığından dolayı daha baştan çok mücadeleciler bir özellik sergilemiştir. Devletin karakteri dolayısıyla bu mücadele sınıfın gözlerini hızla siyasi alana çevirmesine de yol açmıştır. Rus Marksizminin (örgütsel olarak zayıf olduğu dönemlerde bile) çok güçlü bir akım olmasının ardında işçi sını-fının 1890'lı yıllardan 1917'ye kadar sergilediği bu mücadeleciler ruh ve pratik yatar.

Bilindiği gibi, bu mücadelecilerlik 1905 yılında bir ilk devrime yol açmıştır. 1905 her bakımdan 1917'nin laboratuvarı ve yol göstericisi olmuştur. Sovyetler oradan gelir. 1917'de Şubat devrimi patlak verir vermez, daha ilk günlerde, sovyetler ye-

Theses", CW, c. 25, s. 180. Yazı 3-4 Temmuz'dan bir hafta sonra yazılmıştır.)

niden, sanki “nerede kalmıştık?” dercesine kurulmuştur. Her ne kadar Bolşevik-Menşevik bölünmesi ilk kez Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin 1903’teki 2. Kongresi’nde ortaya çıkmış olsa da, Rusya sosyalizmi içinde devrimci ve burjuva kuyrukçusu akımlar gerçek anlamda birbirinden 1905 devrimi laboratuvarında ayrılmıştır. Burjuvazinin devrimin önderliğini üstlenmeyeceği, işçi sınıfının gücü karşısında Çarlığın ve Çarlık devletinin aygıtının kanatları altına sığınacağı konusunda Lenin ve Trotskiy’in kendi farklı yollarından ulaştıkları sonuç, 1905 devriminde perçinlenmiştir. Trotskiy’in sürekli devrim programı, yalnızca bir dehanın zihninde değil, 1905 devriminin ateşi içinde biçimlenmiştir.

1917 Şubat ayında, bu işçi sınıfı Çarlık Rusyası’nın yaşam koşullarına karşı isyan etmiş ve modern tarihin en büyük devrimlerinden birini başlatmıştır. Devrimin ritmini incelerken gördüğümüz gibi, 23-27 Şubat arasında, önce 8 Mart vesilesiyle kadın işçilerin ekmek talebiyle başlattığı eylemlerin bütün Petrograd işçi sınıfını sarması sonucunda, verilen büyük mücadele Çar’ın tahttan çekilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu noktadan itibaren Ekim devriminin temel dinamiği ortaya çıkmış oluyordu: Yüzlerce yıldır Rusya topraklarını yönetmekte olan zalim Çarlık devletini beş günde yerle yeksan eden ve kendisini sovyetlerde örgütleyen işçi sınıfı muazzam bir özgüven kazanıyordu. Bu yüzden en önemli sovyet olan Petrograd Sovyeti’nin Yürütme Komitesi, asıl iktidar odağıydı. Ama 1905 devriminden burjuvaziyle uzlaşma dersini çıkarmış olan Menşeviklerden ve köylü sosyalizmin temsilcisi SR’lerden oluşan uzlaşmacılar, iktidarı önce tamamen burjuvaziye teslim edecekler, ardından Mayıs başında kendileri de hükümete girerek burjuvazinin programını uygulamaya başlayacaklardı. Bu uzlaşmacılar arasında, daha ilk kabinede bile yer alan, sonra gittikçe güçlenerek sonunda başbakan olan Kerenskiy’in adını özellikle zikretmek yararlı olacaktır.

Devrimin toplumsal tabanının ikinci bileşeni, Rusya’nın devasa köylülüğü idi. 1861’de serfliğe nominal olarak son verilmiş olsa da, kırdaki çok büyük topraklara sahip olan feodal kökenli hâkim sınıf, köylülük üzerindeki tahakkümünü büyük ölçüde devam ettiriyordu. Köylüler toprak açlığı içinde kıvranıyorlardı. 1905 devrimini izleyen Stolypin reformları kırdaki bir de ikinci bir hâkim sınıfın ilk tohumlarını atmıştı: “Kulak”lar olarak bilinen bu zengin köylüler, kendi toprağıyla geçinemeyen yoksul köylülerin ve topraksız kır proleterlerinin emek gücünü satın alarak kapitalizmin karakterine daha uygun bir sömürü uyguluyorlardı. Şubat devrimi kırlarda da düzeni sarsmış, kır proleteryasını ve yoksul ve orta köylülüğü feodal malikânelerin, kraliyet ailesinin, kilisenin ve manastırların topraklarının hiç olmazsa kısmen dağıtılması beklentisi içine sokmuştu.

Devrimin tarihin o aşamaya kadar gördüğü en kapsamlı ve zalim savaşın içinde gerçekleşmesi elbette bir rastlantı değildir. Dünyanın emperyalistler arasında paylaşımı amacıyla yapılan bu savaşa katılan büyük devletler arasında Rusya, Osmanlı’dan sonra, bu çakallar sofrasının her bakımdan en zayıf ülkesiydi. En ileri emperyalist

ülkelerde, Britanya, Fransa ve Almanya'da bile ölümlerle ve kayıplarla, ekonominin darboğaza girmesiyle, yıkım ve yoksullaşmayla ve moral sorunlarla büyük tahribat yaratan üç yıllık bir savaşın Rusya'yı neredeyse mahvetmiş olması doğaldı. Ekim devriminin en önemli taleplerinden biri "barış" olmuştur. Milyonlarca asker firar ve isyan yoluyla kendi "barış"ını sağlamak yerine devrimin barış getirmesi beklentisini geliştirmişti. Şubat devriminin Çar'ı beş gün içinde devirmesinde, işçilerin ayaklanmasına askerlerin hoşgörüsü, hatta dayanışma duyguları ile yaklaşmasının önemine yukarıda değinmiştik. İşte bu askerler, devrimin başarıya ulaşmasının hemen ardından önce Petrograd'da, ardından başka kentlerde kendi sovyetlerini kurmaya başlamışlardır. Bu sovyetlerin 1 Numaralı Kararnamesi, subayların haklarını ve erlerin yükümlülüklerini büyük ölçüde kısıtlama bakımından devrimci bir karakter taşıyor, orduyu emperyalist bir savaşın aracı olarak daha da elverişsiz bir hale getiriyordu. Böylece, askerler işçi sınıfı ve köylülük dışında devrimin üçüncü dinamiği haline geliyordu. Ama burada askerler dediğimiz kitlenin Rusya gibi bir tarım ülkesinde büyük ölçüde **üniforma altında köylüler** demek olduğunu unutmamak gerekiyor. Bu köylüler bir an önce barışın gelmesiyle köylerine dönerek topraklarını, hatta daha da iyisi, devrimin kendilerine vereceği yeni toprakları işlemeye can atıyorlardı. Kısacası, aynen işçilerin durumunda olduğu gibi, aynen köylülerin durumunda olduğu gibi, canlı kanlı insanlar hayati birtakım ihtiyaçlarının gerçekleşmesi için devrime katılıyordu. İşin içine savaş girdiği için meseleler hayat memmat meselesi haline gelmişti.

Devrimin asker dinamiğinden söz ederken özgül bir noktaya değinmeden geçmek yanlış olur. Askerler arasında denizciler, askeriyenin kuvvetleri arasında ise donanma, devrimde çok özel ve çok güçlü bir rol oynamıştır. Petrograd'ın çok yakınında bir ada olan Kronştadt'ın denizcilerinin devrimde oynadığı rol efsanevidir. Kronştadt en başta Bolşeviklerin kalesidir. Bolşevik olmayan denizciler de anarşisttir, anarko-komünisttir, Enternasyonalist Menşevik'tir (Menşeviklerin içinde Bolşevizme en yakın ekip, aralarında ünlü Martov da vardır), olmadı devrime yaklaşıldığında Sol SR'dir. Uzlaşmacılar orada partiyi daha birinci günden yitirmiş durumdadır. Rusya'nın gerisinin Kronştadt'ın konumuna gelmesi aylar alacaktır.

Ama denizcilerin katkısı Kronştadt ile sınırlı değildir. Baltık donanması da bütünyle devrimci kanada gönül vermiştir. 1905 devriminde Potemkin zırhlısının denizcilerinin, Ekim ayaklanmasında ise Avrora zırhlısının oynadığı rol, donanmanın ve denizci erlerinin nasıl devrimci bir geleneğe sahip olduğunun çarpıcı simgeleridir. Bunun nedenleri elbette uzun uzun araştırmalara konu olabilir. Trotskiy, denizcilerin karacılara ve diğer birlikler göre daha hızla ve daha kitlesel olarak devrime yazılmasını, donanmanın çok daha vasıflı elemanlara ihtiyaç duymasına ve dolayısıyla öteki kuvvet ve birliklerdeki köylü ağırlığına karşılık donanmanın işçi sınıfının, üstelik teknolojik becerileri gelişkin, vasıflı unsurlarını kendi bünyesine çekmek zorunda olma-

sına bağlar.²²

Rus devriminde rol oynayan son bir toplumsal dinamik olarak ezilen uluslardan söz etmek gerekir. “Halklar hapishanesi” olarak ün kazanmış olan Rus Çarlığı’nın daha ziyade ileri kapitalist teknik ve uygarlıkla karşılaşmış ulusları, ezilmişliklerine karşı mücadele ederek 1905’te de, 1917’de de Çarlık devletini ve onun mirasçısı Şubat rejimini sarsmışlardır. Örneğin Kadetlerin hükümetten ilk çekilişi, bazı bakanların Ukrayna’nın özerkliğine aşırı taviz verdiği gerekçesine dayanmıştır. Örneğin Finlandiya ve Polonya’nın bağımsızlık eğilimleri Şubat rejimini zaman zaman çok zorlamıştır. Biz bu yazıda bu özgül konuya girmeyeceğiz. Sadece Bolşevik Partisi’nin programında çok büyük bir kararlılıkla yer verdiği uluslar arasında tam eşitlik ve ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkelerinin Lenin döneminde Bolşevik iktidar tarafından tutarlı olarak uygulanması yolunda çok ciddi bir çaba gösterilmiş olduğunu kaydederek bu konuyu geçelim.

Şubat-Ekim diyalektiği

Ekim devriminin bütün karmaşık yönlerinin ötesinde çok yalın bir diyalektiği vardır. Bu da Trotskiy’in “Şubat devriminin paradoksu” adını verdiği uyumsuzluktan doğar, bu uyumsuzluğun ürünü olan çelişki üzerinden gelişir ve Bolşevik Partisi’nin bu çelişkiye getirdiği çözümle Ekim devriminde bir üst düzeyde çözülür. Bununla ne demek istiyoruz?

Önce Şubat devriminin paradoksunu açıklayalım.²³ Yukarıda da izah ettiğimiz gibi, Şubat devrimini tartışmasız biçimde proletarya gerçekleştirdiği halde Çar’ın devrilmesinden sonra iktidara burjuvazi oturmuştur. Bunu yapanın Yürütme Komitesi’nin uzlaşmacıları olduğunu artık biliyoruz. Trotskiy uzlaşmacıların sovyetteki üstünlüğünü devrimin ilk safhasında henüz deneyimsiz olan proleterlerin kendilerini temsil etmek üzere daha eğitilmiş, daha girişken bir dizi ara katmana temsilci olarak öncelik vermesine bağlar. Bunlar fabrikada ya da işçi havzasında yapılan temsilci seçimlerinde mühendisin, teknisyenin, ustabasının, büro çalışanının göreve getirilmesiyle öne çıkan katmanlardır. Aynı şey orduda da yaşanır: Sıradan erler kendi çıkarlarını savunmak için bölüğün yazıcısına, çavuşlara, aştsubaylara, ordunun teknik personeline, satın alma memuruna vb. görev verir. Bunlar da genellikle daha iyi eğitim görmüş, orta köylülük saflarından gelmiş unsurlardır. Böylece başlangıçta, toplumsal işbölümündeki ezik yeri, eğitimsizliği, ezilen uluştan geliyorsa Rusçayı iyi ya da hiç bilmemesi gibi faktörlerin yanına devrim çok yeni olduğu için gözü açılmamışlığı da eklersek, kol işçisi ve yoksul veya topraksız köylü kendisini kendi bağrından seçtiği temsilcilerle değil ara katmanlar aracılığıyla tem-

22 Bkz. “Ordudaki Sınıf Mücadelesi”, *Gerçek* gazetesi, sayı: 93, Haziran 2017.

23 “Şubat Devriminin Paradoksu”, *Rus Devrimi Tarihi*’nin birinci cildinin 9. bölümünün başlığıdır. Trotskiy bütün bölümü bu paradoksu tartışmaya ayırır.

sil etmeyi tercih eder. Trotskiy bu katmanlara genel olarak “küçük burjuva” adını uygun görür. Sosyo-ekonomik bakımdan bugün, teknik eleman, beyaz yakalı, büro çalışanı gibi unsurların bir bölümünün Marx’ın “kolektif işçi” olarak andığı bütünsellik çerçevesinde çalışmakta olan işçi sınıfının ayrılmaz parçaları olduğunu biliyoruz. Bunlara olsa olsa işçi aristokrasisi veya benzeri nitelemelerle yaklaşmalıyız. Buna karşılık, ordu söz konusu olduğunda orta köylülük vb. işin içine girdiğinde küçük burjuva nitelemesi tam yerini bulmaktadır. Bu farklılaşmayı vurguladıktan sonra Trotskiy’in küçük burjuva nitelemesinin, **siyasi bakımdan burjuva ile proleter arasında durmak ve yalpalamak** anlamında tümüyle doğru bir niteleme olduğunu da belirtelim.

Şubat rejimi böylece açıklanmıştır: İşçi sınıfı aslında iktidarın sahibidir, ama kendi içinden ya da küçük burjuvazinin saflarından unsurlar bu iktidarı gönüllü olarak burjuvaziye devretmektedir. Bu, ortaya şu çelişkiyi çıkaracaktır: Devrimi yapan sınıfların sayesinde, karmaşık bir dolayimler silsilesi sonucunda iktidara gelmiş olan burjuva iktidarının, bu sınıfların taleplerini karşılamasının hiçbir güvencesi yoktur. Nitekim karşılamamıştır da. Görelim.

İşçi sınıfının devrimin gerçekleştirmesini beklediği en önemli talep gıda tedarihinin ve başka temel ihtiyaçların yerine getirilmesi, bunun da ötesinde kapitalist sömürüye karşı somut bir dizi tedbirin alınmasıydı. Devrimi ateşleyen, zaten, kadın işçilerin dile getirdiği gıda tedarikiydi, yani **ekmek talebi** idi. Köylüyü harekete geçiren ve devrime destek olmasına yol açan **toprak açlığı** idi. Askerin başlıca güdüsü ise **barış talebi** ile dile geliyordu. Barış talebinin diğerlerine göre daha evrensel ve daha birleştirici olduğuna dikkat çekelim. Cephedeki asker elbette çok önemli bir öncelikle ölmek istemiyordu; ama bunun da ötesinde ülkenin her yerinde konuşlandırılmış bütün askerler bir an önce köylerine dönüp üretime katkıda bulunmak, ailelerinin sefaletini gidermek istiyorlardı. Bütün köylü aileleri silah altında olan genç erkeklerinin, hatta birçok orta yaşlı erkeğin hayatının kurtulması için dua ediyordu. İşçi sınıfı ise ekmeğinin olmamasının, ekmek tayınının her geçen gün düşmesinin arkasında savaşın yattığını biliyordu. Yani savaş vurguncusu bir burjuva kesimi ile emperyalistlerle ortaklık içinde gelecek için ganimet hesabı yapmakta olan büyük burjuvazi ve onların memurları ve uşakları dışında bütün toplum barış özlemi içinde yanıp tutuşuyordu.

Burjuva hükümeti ise barış da veremiyordu, dolayısıyla ekmek ve toprak da veremiyordu halka. Barış veremiyordu, çünkü temsil ettiği sınıf Rusya’nın emperyalizmden, özellikle Anglo-Fransız (daha sonra 1917’de savaşa girmiş olan Amerikan) emperyalizmlerinden kopmasına katıyen razı olamazdı. Rus burjuvazisi “Konstantinopl”a, yani İstanbul’a göz koymuştu, ama kendisi Batı emperyalizmine bağımlı bir zavallı hâkim sınıftı. O barış istese, 19. yüzyıl Osmanlı sadrazamlarını parmaklarında oynatan büyük devlet elçileri gibi güçlü olan Britanya büyükelçisi

Buchanan ve Fransa büyükelçisi Montaigue Rusya'nın barış arayışına girmesine kolay kolay izin vermezdi. Barışa taraftar olmayan, hatta yukarıda gördüğümüz gibi Haziran ayının ortalarından itibaren yeni bir taarruz başlatan bir hükümet, elbette orduda disiplini sağlamak zorundaydı. Bu durumda 1 Numaralı Kararname'nin erlere getirdiği haklar hükümet ile (onun cesaretlendirici bakışları altında) komutanlar tarafından tırpanlanmaya başlıyordu. Askerler sadece barış elde edememekle kalmıyor, devrimin getirdiği haklarını da yitiriyorlardı.

Barış ilan etmeyen bir Rus hükümeti, devamlı tahıl stoklayarak savaş vurgunu yapan zengin köylülerin ("kulaklar"ın) da üzerine gidemediği için gıda tedarikini düzeltemez, yani işçi sınıfına ekmek veremezdi. Toprak meselesine gelince, Rus burjuvazisinin eski düzenin hâkim sınıflarından kopmak istemediği 1905 devriminden beri belliydi. Çünkü işçi sınıfından korku içindeydi. Kendisine kırdı güçlü bir müttefik istiyordu. Her ne kadar Çar tahttan çekildiyse de burjuvazinin bütün kanatlarının Çarlık'tan vazgeçtiğini söylemek çok zordu. Çar'dan vazgeçerse Çarlık ordusundan ve bürokrasisinden vazgeçemezdi. Bu da eski düzenin hâkim sınıfları olan büyük toprak sahipleri sınıfına dokunmamayı gerektiriyordu. Ama Rus burjuvazisinin malikânelere dokunamamasının daha dar anlamda, doğrudan kendi mensuplarını da ilgilendiren nedenleri de vardı: Malikâneler bankalara borç içindeydi. Bunların mülksüzleştirilmesi büyük ölçekli bir batık krediler sorunu doğurarak bankalara büyük darbe vurmaya anlamına gelirdi. Gerek yabancı banka sermayesi, gerekse Rus finans burjuvazisi bundan büyük zarar görürdü. Ezilen uluslar sorununa gelince Rus burjuvazisi Çarlık devletinden daha az Rus milliyetçisi değildi. Emperyalist paylaşımında yeni toprakların fethine çıkmış bir sınıfın kendi topraklarının bir bölümünden gönüllü olarak vazgeçebileceğini düşünmek için bir neden olmasa gerek. Rusya 1917'de itilaf devletlerinin saflarında savaşa giren ABD'nin müttefiki olsa da, ABD başkanı Wilson eski çokuluslu imparatorlukların (Avusturya-Macaristan, Osmanlı) çözülmesini hızlandırarak kendi emperyalizmine yeni alanlar açmak için Lenin'den ayrı olarak ulusların kendi kaderini tayin hakkının sözcüsü kesilse de, bu kadar çelişki artık kabul edilmeliydi!

Burjuva hükümeti ve onun sadık müttefiki ve baş desteği olan uzlaşmacı sosyalistler halkın bütün taleplerini, yeni bir rejimin temellerini oluşturmak için kurulması vaat edilmiş olan Kurucu Meclis'e aktarıyorlardı. Yani halka "talepleriniz uygun değil, yerine getirilmeyecek" denmiyor, "bir kez Kurucu Meclis kurulsun da" deniyordu. Bu, bir bakıma halkın umutlarının kabarmasına yol açarken bir açıdan da sabırsızlığı körüklüyordu. Ama gel gör ki, burjuva hükümeti ve uzlaşmacılar (zaten artık her kurulan yeni hükümet, içinde uzlaşmacıların da yer aldığı bir koalisyon hükümetiydi) Kurucu Meclis'i de bir türlü toplamaya yanaşmıyorlardı!

Kısacası, devrimi yapanların (işçiler) ve destekleyenlerin (askerler ve köylüler) talepleri, devrimin başa getirdiği hükümetin ufkuna girmiyordu. Bu, kitlelerde büyük

bir memnuniyetsizlik yaratacaktır. Devrimin ana toplumsal dinamiklerinin her üçü de bu koşullar altında giderek keskinleşecektir. İşçi sınıfı gittikçe daha büyük kitleleriyle Bolşeviklere yönelecek, büyük merkezlerden sonra daha geri sanayi sektörlerinde ve daha küçük yerleşim birimlerinde örgütlenecek, devrimcileşecektir. Askerler, Petrograd'da, Finlandiya'daki Rus birliklerinde ve donanmada gittikçe radikalleşecek, cephede Bolşeviklerle karşılaşmamakla birlikte onlarınkine benzer talepler ileri sürmeye başlayacaklardır. Köylüler toprak dağıtımı konusunda başta esas olarak tehditkâr bir bekleyiş içindeyken sonbahardan itibaren toprak işgallerine, malikâneleri yakıp yıkmaya, toprak sahibinin taşınır taşınmaz bütün mallarına el koymaya girişeceklerdir.

İşte Şubat devriminden Ekim devrimine giden diyalektiği yaratan bu nesnel durumdur. Şubat rejiminin burjuva karakteri ile Şubat'ın bütün siyasi gücü köylülük (askerler) tarafından desteklenen işçi sınıfına kazandırmış olması arasındaki çelişkidir bu. Bolşevikler, daha doğrusu Lenin işte bunu erkenden görerek Ekim devrimine giden yolu açmış, işçi sınıfını iktidara taşımıştır.

Devrimin yarattığı **nesnel** dinamikleri ve çelişkileri böylece özet biçimde görmüş oluyoruz. Şimdi görev devrimin zafere ulaşması için gerekli öteki unsur olan, bu nesnel çelişkileri kavrayarak ve ona uygun bir taktik hattı uygulayarak iktidar yolunu açacak olan öznel faktöre, yani devrimci parti ve önderlik meselesine gelmiş oluyor. Bir sonraki bölümde bu konunun çeşitli boyutlarına değineceğiz. Ama oraya geçmeden önce bu alt bölümden, Şubat'tan Ekim'e giden yolun diyalektiğinin analizinden devrimler için daha genel bir sonuç çıkartmak istiyoruz.

Bir ara sonuç

Birçok devrimde kitlelerin ayağa kalkması nefret edilen mevcut siyasi iktidarın hızla devrilmesiyle sonuçlandıktan sonra devrimin ne tür bir siyasi iktidar altında ve nasıl bir sosyo-ekonomik yapıya evrilerek sonuçlanacağı sorusu açıkta kalıyor. Bu tür bir önermeye çok çeşitli örnekler verilebilir. Biz en eski ve en yeni devrimlerden iki örnek alalım.

Kasım 1918 Alman devriminde Kaiser'in devrilmesi devrimin bir ilk zaferiydi. Bunun ardından bir burjuva cumhuriyeti mi yoksa bir sovyet rejimi mi kurulacağı devrimin asıl meselesiydi. 1919-1923 arası dönem bu sorunun yanıtını belirlemiştir. Bu yüz yıllık örnekten 21. yüzyılın ilk büyük devrimi olan Mısır devrimine kadar birçok devrimde benzer bir dinamik görmek mümkündür. Mısır devriminin kendisi bu kalıba tıpatıp uyuyor. Halk kitlelerinin devasa ayaklanması, 30 yıllık Mübarek rejimini 18 gün içinde alaşağı etmiş, ama ondan sonra büyük bir iktidar mücadelesi başlamıştır. Daha evvel de göstermeye çalıştığımız gibi, Mısır devrimi bir proleter devrimine evrilme konusunda çok ciddi eğilimler içeriyordu. Bir yandan proletarya kendine özgü yöntemlerle (yaygın grevler, kitlesel bir sendikalaşma, sanayi kentlerinde ve işçi havzalarında yüksek bir siyasi faaliyet düzeyi vb.) kapitalistlere karşı

mücadelesini eski rejime karşı mücadele ile birleştiriyordu. Bir yandan da daha geniş halk kitleleri için de ekonomik sorunlar ana taleplerin arasında yer alıyordu. Devrimin ana sloganı “İş, hurriya, karamel!” idi. Yani “Ekmek, hürriyet, haysiyet!” Bu şiarın sınıf karakterini görmemek mümkün değildir. Mısır devrimi modern tarihin gördüğü en güçlü halk seferberliğini yaratmış bir devrimdir. Bu devrimde de 1918 Alman devrimi gibi mücadele yıllar boyu (bu örnekte iki buçuk yıl) sürmüştür.²⁴

Demek ki, mesele şudur: Her iki örneğimizde de (ve arada meydana gelmiş birçok başka devrimde de) devrim, mevcut siyasi iktidarı devirerek bir ilk zafer kazandıktan sonra, sınıf karakteri, önündeki görevlerin **tamamını** gerçekleştirmek bakımından uygun, yani proletaryanın hegemonyası altında bir siyasi iktidarı başa getirme yönünde bir diyalektik koymaktadır ortaya. Devrimin bu nesnel diyalektiğini ileri taşıyacak ve sonunda zaferle taçlandırılacak olan, devrimci sürecin içinde yer alan örgütlerdir. Bunlar Bolşevik Partisi örneğinde olduğu gibi, devrimden önce ortaya çıkmış olabilir. Alman devriminde olduğu gibi, devrim öncesinde var olan unsurlardan hareketle devrim içinde oluşturulabilir (Luxemburg ve Liebknecht’in Almanya Komünist Partisi). Ya da hem Ekim devriminde hem de Alman Kasım devriminde doğrudan doğruya devrimin dinamiklerinden doğabilir (Rusya’da sovyetler, Almanya’da “rat”lar, yani Almancası ile yine sovyetler ya da konseyler). Nesnel diyalektik veri iken, öznel örgütlülük ve bilinç belirleyici hale gelmektedir. Bu örgütler işçi sınıfını doğru yola soktuğu takdirde, proletarya iktidarı kurulabilir, bunu yapacak örgütler yoksa veya yetersizse sonuç alınmaz.

Sadece ele aldığımız örneklem üzerinden konuşursak, Mısır’da bu örgütlerin her ikisi de namevuttu. Stalinizmin on yıllar süren tahribatı, ardından Staliniist örgütlerin son on yıllarda liberalleşmesi, devrimci Marksizm geleneğinden gelen örgütlerin ise post-Leninizme kapılmış olması, Mısır işçi sınıfının ne Sovyet tipi organlar, ne de bir devrimci öncü parti kuramamasıyla sonuçlandı. 21. yüzyıl devrimi için Mısır bu bakımdan da bir laboratuvar oldu.

Almanya’da işçi ve asker sovyetleri (“rat” adı altında) devrimin içinden kendiliğinden (muhtemelen Sovyet örneğinden de esinlenerek) fıskırdı. Komünist partisi de kuruldu. Ama maalesef büyük bir gecikmeyle.

Bu örnekler arasında sadece Ekim devriminde hem 1905’ten kalan güçlü bir sovyet geleneği ve ta 20. yüzyılın başından itibaren en başta Lenin’in ısrarlı çabalarıyla oluşturulmuş bir devrimci parti vardı. Ekim devriminin zaferi işte bu koşullara bağlı olarak ortaya çıktı. Yani Şubat-Ekim diyalektiği, 20. yüzyılın ilk çeyreğinin Rusya toplumunun özgüllüklerinin ötesinde, devrimlerin daha genel bir özelliği ile ilgilidir. Bu diyalektiği mantıksal sonuna ulaştırmak için ise, işçi sınıfının devrim

24 Mısır devrimini, devrimin henüz devam ettiği yıllarda yakından analiz etmeye çalışmıştık. Bkz. “Arap Devriminin Vaadleri ve Zaafı”, *Devrimci Marksizm*, sayı: 13-14, İlkbahar-Yaz 2011 ve “Arap Devriminin Sorunları”, *Devrimci Marksizm*, sayı: 17-18, Kış-İlkbahar 2013.

içinde iktidar organlarını (sovyetler veya benzeri başka örgütler) yaratmasının yanı sıra Bolşevik tipi bir partinin rolü vazgeçilmez olacaktır.

3. Ekim devriminde parti ve önderlik

Ekim devrimi, bir devrimci partinin devrimin zaferi için ne denli vazgeçilmez olduğunun klasik örneğidir. Trotskiy sadece partinin değil önderin bile vazgeçilmez, olmazsa olmaz bir rol oynadığını vurgulamak açısından diğer Marksistlerden de daha ileri gider. *Rus Devriminin Tarihi*'nde Nisan ayında Lenin'in sosyalist devrimi partinin gündemine sokmak için verdiği mücadelenin öyküsünü şöyle bağlar:

Lenin olmasaydı, oportünist liderlerin [yani Menşeviklerin ve SR'lerin-ss] kaçınılmaz olarak yaratacağı kriz olağanüstü keskin ve uzatılmış bir karakter kazanırdı. Ancak, savaş ve devrim koşulları partinin misyonunu yerine getirmesi için uzun bir vade kullanmasına elvermezdi. Öyleyse, yönünü şaşırması ve bölünmüş olacak olan partinin devrim fırsatının uzun yıllar boyu geri gelmemecesine elinden kayıp gitmesine izin vermesi hiç de olanaksız değildi. Burada şahsiyetin oynadığı rol önümüzde gerçekten devasa bir ölçekte yükselmektedir. Yalnızca bu rolü doğru kavramak gerekir: O şahsiyeti tarihsel zincirin bir halkası gibi kavramak gerekir.²⁵

Bu, ilk bakışta, Ekim devrimini bir tarihsel rastlantıya bağlamak gibi görünebilir. Çünkü Lenin'in kişisel dehasına sahip bir önder neredeyse tesadüfen Rus proletaryasının önderi olarak sivrilirse, bu ülkede sosyalizmin kazanamayacağını söyler gibidir Trotskiy. Biz bu paradoksu başka bir çalışmamızda açıklamaya çalıştık.²⁶ Meselenin iki boyutu vardır. Birincisi, Lenin ve Trotskiy gibi dehaları devrimci politikanın içine çeken, proletaryanın mücadelesinin kendisidir. Yukarıda Rusya işçi sınıfının 1890'lı yıllardan itibaren ne kadar güçlü bir mücadele sergilemiş olduğuna değinmiştik. Hareket bu kadar güçlü olduğu içindir ki olağanüstü niteliklere sahip önderleri kendine çekebilmiştir. Yani Lenin'in Ekim devriminin içinde bir faktör olarak bulunması bir rastlantı olmak bir yana, materyalist temellerde açıklanabilecek bir faktördür. İşin bir de ikinci yanı vardır. Bu tür dehalar bir kez hareketin içine girdiklerinde, başına geçtiklerinde, hareketin fırtınalı gelişimi onları eğitmekte, nihai hesaplaşma gününe hazırlamaktadır. Rusya proletaryasının aynen 1917 Şubat devrimi gibi bütünüyle kendiliğinden başlattığı 1905 devrimi, Lenin'i henüz 35 yaşındayken, devrimci bir partinin başında, başarısız da olsa bir ayaklanma örgütleyen bir önder olarak sınamış ve eğitmiştir. Aynı devrim Trotskiy'i ise daha 26 yaşında 20. yüzyıl Rusya tarihinde olağanüstü önemli bir rol oynayacak olan bir başka devrimci kurumun, Petrograd Sovyeti'nin başına getirerek sınamış ve eğitmiştir. İşte Lenin (ve Trotskiy) sınıftan aldıklarını Marksizmin muhteşem teorik, programatik, politik süzgecinden geçirip işleyerek sınıfa geri vermişlerdir. Bu, nesnel hareket ile insan iradesinin öznel müdahalesi

²⁵ Trotskiy, *History*, a.g.y., s. 343.

²⁶ "Trotskiy'in Tarihteki Yeri", *Devrimci Marksizm*, sayı: 24, Güz 2015, s. 19-21.

arasında tarihte ender görülür bir başarılı alışveriştir.

Bu ana bölümde esas olarak Lenin'in önderliğinin ve Bolşevik Partisi'nin Ekim devriminin zafere ulaşmasında nasıl kilit bir rol oynadığını araştıracağız.

Somut durumun somut analizi

Bolşevik Partisi'nin Şubat ile Ekim arasındaki politik çizgisi uzlaşmacılardan bütünüyle farklı olduysa, bunun onuru neredeyse tek başına Lenin'indir. Bilindiği gibi Şubat devrimi Lenin'i İsviçre sürgününde bulmuştur. O günün koşullarında Lenin'in partinin politikasını uzaktan etkilemesi son derecede zordur. Ülke içindeki kadrolar ise, en başta Stalin ve Kamenev olmak üzere, başlangıçta neredeyse Menşeviklere benzer bir politika izlemeye, burjuva hükümetine koşullu bir destek vermeye yatkın durmuşlardır. Lenin önce İsviçre'den yolladığı "Uzaktan Mektuplar" olarak bilinen metinlerle, ardından 3 Nisan'da²⁷ Petrograd'a ulaştıktan sonra yazdığı "Nisan Tezleri" ile bambaşka bir politik çizgi önermiş, bu girişimi sadece genel olarak burjuvazinin peşine takılmış olan uzlaşmacı sosyalistlerin değil Bolşevik Partisi'nin gündemine bile bir bomba gibi düşmüştür. Ne var ki, Nisan sonunda toplanan parti konferansında Lenin çoğunluğu kendi yanına kazanmayı başarmıştır. Ama bu zafer Bolşevik önderliğin önemli bir bölümünün çok ciddi bir direnişi ile karşılaştıktan ve sert tartışmalardan sonra gerçekleşmiştir.

Anlaşmazlığın kökeni, Şubat devriminden doğan durumun Bolşevik Partisi'nin baştan beri savunmakta olduğu programa tam olarak uymamasında yatar. Bolşevikler başından beri Rusya'nın gündeminde burjuva devriminin olduğu saptamasından hareket ediyor, ama burjuvazinin devrimci karakter taşınamaması dolayısıyla burjuva devriminin "proletaryanın ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü"²⁸ altında gerçekleştirilmesi gerektiğini ileri sürüyorlardı. Bu, burjuva devriminde burjuvazinin önderliğinin tanınması ve desteklenmesi gerektiğini öne süren Menşeviklerden çok farklı bir yaklaşım idi.

Rusya'nın gündeminin burjuva devrimi ile sınırlanması, Bolşevik Partisi'nin önderliğinin çoğunluğunu Şubat devrimi karşısındaki pusulasız bırakmıştır. Mantık şöyle işler: Burjuva devrimi henüz tamamlanmamıştır. Proletaryanın ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü kurulmadığı gibi burjuva devriminin ana görevleri olan toprak sorunu, demokratik cumhuriyet meselesi, uluslar sorunu gibi konular da henüz çözülmemiştir. Burjuva devrimi tamamlanmadan sosyalist devrimi gündeme getirmek erken bir şey olacaktır. O zaman, devrimin yarattığı hükümeti koşullu

27 Yukarıda açıkladığımız nedenlerle bu yazı çerçevesinde tarihleri hep eski Rus takvimine göre veriyoruz. Bu demektir ki, Lenin Petrograd'a Şubat devriminin zafere ulaştığı, yani Çar'ın devrildiği tarih olan 27 Şubat'tan ancak bir ayı aşkın bir süre sonra ulaşabilmiştir.

28 Bu ibare bazen de "proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" olarak ifade edilir.

olarak desteklemekten başka bir seçenek yoktur.

Lenin'in, politikanın "somut durumun somut analizi" üzerinde yükselmesi gerektiği yolundaki uyarısı, kendi kişisel tarihinde bile belki hiçbir an bu dönüm noktasında olduğu kadar önemli olmamıştır. Lenin, öteki Bolşeviklerden farklı olarak, eski formlere hapsolmeden gerçekliğin somut durumunu saptamaya girişmiştir. Farklı metinlere bağlı kalmadan sentetik bir özet yapalım. (1) Şubat devrimi sonucunda ortaya **ikili iktidar**²⁹ durumu çıkmıştır. Bir yanda burjuva hükümeti, öte yanda devrimi gerçekleştiren işçi sınıfının ve askerlerin temsilcilerinden oluşan sovyetler. (2) Burjuva hükümeti kitlelerin taleplerinden hiçbirini yerine getirebilecek durumda değildir. (3) Bunun anlamı, Rusya'nın, devrimin bir ilk aşamasından ikinci bir aşamasına geçiş süreci içinde olduğudur. (4) Proletaryanın görevi, bu geçiş sürecinde devrimin taleplerine (barış, toprak, gıda sorununun çözümü) sahip çıkarak yürümektir. (5) Burjuvazi bu taleplerin hiçbirini, özellikle de barışı yerine getiremeyeceği için proletaryanın iktidarı alması gerekir. (6) Öne sürülmesi gereken temel slogan "Bütün iktidar sovyetlere!" olmalıdır. (7) Ancak bu bir propaganda sloganıdır. İktidarın bugün sovyetlere devri ya da aynı şey demek olan proletaryanın iktidarı alması mümkün değildir. Bunun için proletaryanın ve müttefiklerinin inatla, sebatla, sabırla ikna edilmesi gerekir.

Lenin'in bu programı, proletarya iktidarını öngördüğü gerekçesiyle birçok Bolşevik tarafından kuşkuyla karşılanmıştır: Sosyalizm Rusya'nın gündeminde değildir onlara göre. Lenin buna üç şekilde cevap verir. Birincisi, devrimci için eski formlerde tıkanıp kalmak büyük bir yanıltır. Bolşevik Partisi'nin programı gerçekleşmiştir, ama tarih öngörüye tıpatıp uymak zorunda değildir. Proletaryanın ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü ikili iktidarın Sovyet ayağında gerçekleşmiştir (henüz köylü sovyetleri yoktur, ama askerlerin üniforma altında köylüler olduğu hatırlanmalıdır). İkincisi, Lenin burjuva demokratik devrimin bir anlamda tamamlandığını söyler: Sonuç olarak devrim siyasi iktidarın bir sınıftan diğerine geçmesidir. Şubat devrimiyle birlikte iktidar burjuvazinin eline geçmiştir. Burjuva devrimi "bu anlamda" tamamlanmıştır. Üçüncüsü, Lenin kendisinin sosyalizmin derhal uygulanmasını savunduğu iddiasını reddeder. Sadece sosyalizme yönelik bazı geçiş tedbirleri savunduğunu ileri sürer.

Lenin'in bu cevapları aslında bütünüyle doğru değildir. Sovyetlerin proletarya ile köylülüğün demokratik diktatörlüğünün organı olduğu doğru olabilir (bunun

29 Lenin bunu ilk kez "Uzaktan Mektuplar"ın daha ilkinde, yani yeni hükümetin kurulmasından bir hafta sonra, 7 Mart'ta "bu hükümetle yan yana (...) henüz gelişmemiş ve görece olarak zayıf işçi hükümeti..." formülüyle dile getirir. Ama henüz "ikili iktidar" terimi yoktur. (V. I. Lenin, *Collected Works*, Moskova: Progress Publishers, 1977, cilt: 23, s. 304. Vurgu Lenin'in. Bundan sonra Lenin'in yazılarına bütün referanslar İngilizce Toplu Eserleri'nin bu basımı temelinde yapılacak, eserin adı CW olarak kısaltılacaktır). Terimin kendisi, bizim görebildiğimiz kadarıyla, ilk kez Lenin Rusya'ya geldikten sonraki ilk hafta içinde "Nisan Tezleri" ile ilgili bir konuşma için aldığı notlarda geçer (CW, cilt: 24, s. 32). 9 Nisan'da ise partinin merkez organı *Pravda*'da tam da "İkili İktidar" başlığını taşıyan bir makalesinde ilk kez yazılı olarak kullanılır (a.g.y., s. 38).

bile tartışmalı olduğunu aşağıda göreceğiz), ama buna **esas iktidar organı** olarak bir burjuva hükümetinin eşlik etmesi, Bolşevik öngörüye uymaz. Burjuva devrimi iktidarın el değiştirmesiyle başlar ama görevlerinin yerine getirilmesiyle tamamlanır. Oysa bu görevlerin hiçbiri yerine getirilmemiştir. Daha da öteye Lenin'in bütün vizyonu burjuvazinin bunları yerine getiremeyeceği öngörüsü üzerine yerleşmiştir. Nihayet, Lenin'in sosyalizme geçiş tedbirleri yine de sosyalizmin Rusya'nın gün-deminde olduğu anlamına gelir.

Bu söylediklerimizin doğruluğu, zamanla Lenin'de görülecek olan fikir değişikliğiyle açıkça ortaya çıkacaktır. Bu aşamada belki şunu belirterek geçebiliriz: Lenin ya eski stratejik/programatik çerçeveyi (proletarya ile köylülüğün demokratik diktatörlüğü, aşamalı devrim vb.) kendisi de bir bütün olarak aşamamıştır ya da geçmişte benimsenmiş olan programı olduğu gibi savunan “eski Bolşevikler”e karşı elini güçlendirmek için çok ileri gitmekten kaçınmakta, bazı meselelerde çok katı kopuşlar ileri sürmemektedir. Biz her ikisinin de geçerli olduğu kanısındayız. Bu konuya aşağıda döneceğiz.

Bu tartışmanın terimleri ne olursa olsun, Lenin'in ortaya koyduğu vizyon insanın tüylerini ürpertecek kadar derin bir öngörüü cisimleştirmektedir. Lenin'in devrimin daha başından itibaren, üstelik İsviçre'de ve yolda geçirdiği bir ayı aşkın süre pek az haber kaynağı ile yetinmek zorunda olduğu halde ulaştığı bu vizyon, devrimin ondan sonraki sekiz ay boyunca içinden geçeceği sürecin mükemmel bir radyografisini vermektedir. Bizim yukarıda “Şubat-Ekim diyalektiği” adını verdiğimiz, olaylar yaşandıktan sonra yazılan kaynaklardan ortaya çıkartabildiğimiz analiz, Lenin'de daha Şubat'tan itibaren vardır! Üstelik Lenin'in ve Bolşeviklerin daha önceki düşünsel aygıtı, teorisi, programı ve stratejisi, bu tablonun görülmesi önünde bir engelken!

Üç sonuç çıkaralım. Önce, sadece bu muazzam düşünsel atılım bile Trotskiy'in Lenin olmasaydı Ekim olmazdı yargısının ne kadar haklı olduğunu şimdiden gösterir. Birazdan ele alacağımız öteki önderlik sorunları bu sonucu olsa olsa pekiştirecektir. Sonra, Lenin'in dehasına bütün saygımızla birlikte bu büyük öngörü kapasitesi, aynı zamanda Marksizmin ne denli üstün bir düşünsel çerçeve sağladığının bir kanıtıdır. Lenin bir bakıma sadece çok iyi bir Marksisttir. Nihayet, iyi bir Marksisttir, çünkü dogmatik değildir, çünkü Marksizmin bir doktrin değil pratiğin kılavuzu olduğu fikrini en iyi özümsemiş Marksistlerden biri olarak eski yargılarla somut gerçeklik birbiri ile çelişiyorsa bir kenara itilmesi gerekenin gerçeklik değil eski yargı olduğunu bilmektedir. Bu yüzden bu tartışmada büyük Alman edebiyatçısı Goethe'ye atıf yapar: “Teori gridir dostum, oysa hayat yeşildir.”

Savaş politikası

Lenin'in yukarıda kendi bakışımıza göre yedi maddede özetlediğimiz vizyonu-

nun merkezinde savaş meselesinin yattığını vurgulamak önemlidir. Daha önce Şubat-Ekim diyalektiği adını vererek ortaya koymaya çalıştığımız gelişme mantığında sözünü ettiğimiz her noktaya Lenin işaret etmektedir. Yani Rusya burjuvazisinin gerek politik, gerek ekonomik nedenlerle toprak sorununu çözemeyeceğini, işçi sınıfına ciddi tavizler veremeyeceğini bilmektedir. Ama yine de bütün metinlerde ortaya çıkmaktadır ki, Lenin burjuvazinin gerek toprak sorununun, gerek kentlere gıda tedariki sorununun, hatta gerekse Kurucu Meclis'in toplanması meselesinin çözülmesinden kaçınmasını esas olarak savaştan geri adım atamayacağı yargısına dayandırmaktadır. Savaştan çekilmek, barış girişiminde bulunmak burjuvazinin iddialarıyla, hırslarıyla ve emperyalizmle kurduğu ilişkilerle tutarlı olmayacaktır çünkü.³⁰

Bu saptama devrimin değişik merhalelerinin hepsinde barış sorununun merkezi bir rol oynaması ile tamamıyla doğrulanmıştır. Hatırlanacağı gibi, Nisan ayında işçi ve askerlerin kendiliğinden sokaklara dökülmesi, hükümetin İtilaf devletlerine savaşı devam ettireceğine dair verdiği güvenceye tepkiydi. Haziran ayında (örgütlenmesinde Bolşeviklerin de rol oynadığı) yasaklanan gösteri ve bir hafta sonra Sovyetlerin düzenlediği birlik halinde yapılan mitingde “Kahrolsun 10 kapitalist bakan!” türü sloganların ezici hâkimiyeti, burjuva hükümetinin Haziran ortasında başlattığı yeni taarruza bir cevaptı. Temmuz günleri ise Haziran'daki bu yanıtın henüz sonuç almamış olmasına karşı bir patlamaydı. Yani burjuva hükümeti ile işçi sınıfı ve köylülük arasındaki çekişmenin belirleyici konusu tam da Lenin'in öngördüğü gibi savaş ve barış sorunuydu. Aynı şeyin Kornilov isyanı için de geçerli olduğunu söyleyip geçelim.

Bu bağlamda Lenin'in savaş politikasının daha 1914'ten itibaren ne kadar “uçuk” görüldüğünü ama buna rağmen son derecede gerçekçi olduğunu hatırlayalım. Bu konuyu *Devrimci Marksizm*'in önceki bir sayısında ayrıntılı biçimde tartışmış olduğumuz için,³¹ meselenin Şubat-Ekim arasında nasıl ele alındığını hatırlatarak bu konuya son verelim. Lenin savaşın başından itibaren (Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'e paralel olarak) sürdürdüğü, “emperyalist savaş iç savaşa çevirme” politikasının uzantısı olarak uyguladığı “devrimci bozgunculuk” politikasını Şubat devrimiyle birlikte âdil barış mücadelesine çevirmiştir. Bu, Lenin'in “savunmacılığa” geçmesi anlamına gelmez. Ancak proletarya iktidarı aldığı anda savunmacı

30 Lenin “Uzaktan Mektuplar”ın ikincisinde hükümeti “savaş hükümeti” olarak anar ve proletaryanın desteğini bu gerekçeyle reddeder (CW, cilt: 23, s. 316). Hükümet, “çöküşü engelleme kapasitesine **sahip** değildir, çünkü dünya kapitalizminin beslediği korkunç emperyalist savaş ve açlık canavarının pençesinden kurtulması olanaksızdır” (a.g.y., s. 323, Üçüncü Mektup, vurgu Lenin'in). Nisan Tezleri doğrudan doğruya savaş üzerine birinci tezle başlar ve “devrimci savunmacılığa” en ufak bir taviz[in] olanaksız olduğu” görüşünü ileri sürer (CW, cilt: 24, s. 31).

31 Sungur Savran, “Savaşa Karşı Savaş: Cihan Harbi'nde Lenin, Liebknecht, Luxemburg”, *Devrimci Marksizm*, sayı: 25, Kış 2015-2016.

olacaklarını ilan eder. Onun dışında politikası, samimi duygularla, vatan sevgisiyle savunmacı olan proletarya ve köylülüğe yine inatla, sebatla, sabırla barışın ancak proletarya iktidarında geleceğini anlatmaktadır.

Bugün burjuvazinin yalanlarla besleyerek aşıladığı şovenist ruh durumunun tutsağı olan işçi ve emekçi kitlelerini suçlayarak onlara sırtını dönen sosyalistlerden farklı olarak Lenin'in bütün derdi o insanları **kazanmaktır** çünkü.

Ayaklanma sanatı

*Bin dokuz yüz on yedi
ikinci teşrin yedi...
Yumuşak ve derin
sesiyle Lenin:
“Dün erkendi, yarın geç
zaman tamam bugün,” dedi...
Yağlı çarklılarla yağlı işçiler:
“Bugün!” dedi.
Ölümü açlıktan öldüren siper:
“Bugün!” dedi.
Ağır
çelik
kara
toplarıyla AVRORA:
“BUGÜN!” dedi,
“BUGÜN!” dedi...³²*

Devrimin ebesi ayaklanmadır. Bu, halkın bir bölümünü örgütleyerek savaştan bir askeri ayaklanma olabilir. Ya da büyük halk kitlelerinin düzenin ve devletin kalesini zorladıkları bir anda halkın silahlandırılması yoluyla bir silahlı ayaklanmayla. Kimi zaman da, en son Arap devrimlerinde olduğu gibi, halk kitlelerinin silahsız ayaklanması iktidarın devrilmesi için yeterlidir. Ama burada bir ayırım yapmak gerekir. Silahsız ayaklanma ile zafere ulaşan devrimler ya burjuva devrimi aşamasında sıkışır kalır, ya da yalnızca politik devrim karakteri taşır, sosyal devrime dönüşmez (Mısır). Tarihte er ya da geç silahlanmak zorunda kalmayan sosyalist devrim yok-

32 Nâzım Hikmet, “Bu Yazı Uzun Seneler Dünya Emperyalizminin Şarkta Kanlı Bekçiliğini Yapan Çarlık Rusyasının Ne Suretle Öldüğüne Dairdir”, *Bütün Şiirleri*, 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008, s. 360-61. Genç kuşaklar için eklemek yararlı olabilir: “ikinciteşrin” Kasım ayının eski adıdır.

tur. **Silahlanmayan sosyalist devrim yenilir.** Bunun nedeni açıktır: Burjuvazi tarih sahnesini terk etmemek için zora başvurur, devrim de bu olasılığa ya da fiiliyatta ortaya çıkan şiddete karşı kendini korumak zorundadır.

Demek ayaklanmayı isyandan ayırmak gerekir. İsyan bir hükümetin ya da düzenin zulmüne karşı halk kitlelerinin (ya da bazen sadece askeri birliklerin vb.)³³ ayağa kalkmasıdır, ama hedefinde iktidar yoktur ya da nesnel olarak böyle bir potansiyeli yoktur. Çok büyük isyanlar elbette göz açıp kapayana kadar ayaklanmaya ve devrime dönüşebilir. Arada iktidarın el değiştirmesi perspektifinin veya olasılığının belirlediği çok ince bir çizgi vardır.

Her devrimin esas konusu iktidarın el değiştirmesi olduğuna, devrim bir sosyal devrim haline geldiğinde ise iktidarın bir sınıftan diğerine geçmesi söz konusu olduğuna göre, her devrimin bir tür ayaklanma içermesi gerektiği açıktır. Bir devrim hareketi olarak Marksizmin de bu durumda ayaklanma ile yakından ilgilenmesi gerektiği tartışmasız olmalıdır. Marx'ı izleyerek Lenin ve Trotskiy ayaklanmayı bir "sanat" olarak değerlendirmişlerdir.³⁴ Bunun anlamı, devrimin genel gelişme eğrisinden türeyen siyasi değerlendirmelerin ayaklanmanın siyasi ayağı olarak ele alınması, ama ayaklanmanın siyasi koşulları oluştuğunda da teknik-askeri hazırlıkların son derecede ciddi biçimde yapılmasıdır.

Devrimlerin bir hareket ritmi olduğunu, iniş çıkışlara tâbi bir eğri üzerinden geliştiğini, gelgitli bir gelişme örüntüsü sergilediğini yukarıda değişik yerlerde ortaya koyduk. İktidarın proletarya tarafından fethi için mücadele eden bir devrimci öznenin yapması gereken, bütün bu iniş çıkışlar ve gelgitler içinde, siyasi koşulların nihai taarruz için ne zaman uygun olduğunun saptanması ve ayaklanmanın bu temelde planlanmasıdır. Lenin bu konuda son derecede titiz bir tutuma sahiptir. Ayaklanma konusunda erken davranmak devrimin akamete uğramasına, milyonların büyük bir fedakârlıkla katıldığı bir altüst oluşun bazen arkasında hiçbir kazanım bırakmadan tarihe karışmasına yol açabilir.³⁵ Veya ayaklanma iktidarın alınmasıyla

33 Batı dillerinde halkın isyanı için kullanılan kelimelerle (İngilizce "revolt" veya "rebellion", bazen "uprising") askerin ya da gemi tayfasının isyanı ("mutiny") arasında ayırım vardır. Bizde de eskiden yeniçerilerin "kazan kaldırması"ndan esinlenmiş bir özel terim mevcuttur ama günümüzde biraz aşağılama anlamı içeren tarzda ve ender olarak kullanılmaktadır.

34 Bkz. Lenin, "Marxism and Insurrection", *CW*, cilt 26, s. 22-27; Trotskiy, *History*, cilt: III, 6. Bölümün başlığı tam tamına "Ayaklanma Sanatı"dır.

35 Bu, mesela 1974 Portekiz ("Karanfil") devrimi için tam tamına böyle olmuştur. Askeriyenin tabanında bile sovyet benzeri konseylerin kurulmuş olduğu bu devrim, bir askeri birliğin ayaklanma konusunda erken ve hazırlıksız adımı dolayısıyla tetiklenen bir süreçte başarısızlığa uğramıştır. Arkasında bıraktığı çok kısmi kazanımlar, devrimin gücü ile karşılaştırıldığında ufacık görünür. Bu konuda bkz. Raquel Varela, "Karanfil Devrimi: Yirminci Yüzyılın En Önemli Devrimlerinden Biri", <http://gercekgazetesi.net/gundemdekiler/karanfil-devrimi-yirminci-yuzyilin-en-onemli-devrimlerinden-biri> ve Sungur Savran, "Kızıl Karanfiller Devriminin 40. Yılı", <http://gercekgazetesi.net/gundemdekiler/kizil-karanfiller-devriminin-40-yili>.

sonuçlanabilir ama yeni iktidar ayakta kalamayabilir.³⁶ Buna karşılık, geç davranmak ise karşı devrimci kampın zaaflarını gidermesine, yeni (bazen dış) güçlerden destek almasına fırsat hazırlanması anlamına gelebilir ve yenilgiyle sonuçlanabilir. Öyleyse, Marksizmin “ayaklanma sanatı” adını verdiği sanatta ustalaşmanın ilk boyutu, bir devrim içinde toplumsal sınıfların ve diğer güçlerin karşılıklı konumlanmasını dikkatle izlemek, kitlelerin nabzını tutmayı bilmektir.

Lenin ayaklanmaya girişmek için üç farklı siyasi koşuldan söz eder: Ayaklanma bir partiye ya da komploya değil, ileri sınıfa dayanmalıdır; halkın devrimci bir yükselişine yaslanmalıdır; halkın mücadelesinin doruğunda, devrimin düşmanlarının ve kararsız ara katmanların bağrında yalpalamaların en yüksek noktasında olduğu dönüm noktasında gerçekleştirilmelidir.³⁷ Bu ilkelerin ışığında Lenin Temmuz günleri ile söz konusu yazının yazıldığı Eylül ortasındaki durumu karşılaştırır ve ilkinde siyasi durumun bir ayaklanmaya hazır olmadığını, şimdi ise durumun olgunlaşmış olduğunu somut örneklerle ortaya koyar. Burada ayaklanmanın siyasi koşullarının analizinin ne denli önemli olduğunu görüyoruz. Ekim devrimi işte böyle kuyumcu terazisinde tartılan siyasi değerlendirme ve yargılar temelinde yapılmıştır.

Ekim devriminde ayaklanma konusunda üzerinde durulması gereken ikinci bir konu, Bolşevik Partisi'nin Merkez Komitesi'nde bu konuda doğan anlaşmazlıklar ve gerginliklerdir. Lenin, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Temmuz'da ayaklanmaya karşı olduğu halde Eylül başından itibaren gittikçe sertleşen bir üslupla parti merkezini ayaklanmayı başlatmaya çağırmıştır. Lenin'in durumunu zorlaştıran, kendisinin yeraltında, Finlandiya'da olmasıdır. Bu yüzden Eylül boyunca ve Ekim'in başında üst üste bir dizi yazı ve mektupla Merkez Komitesi'ni ayaklanma yönünde harekete geçmeye çağırmıştır. Ama yönetimin bir türlü harekete geçmediğini hissettiği için Ekim ayının ortalarında iki kez (10 Ekim ve 16 Ekim'de) sakalsız ve peruklu biçimde Petrograd'a gelerek bizzat Merkez Komitesi'ne basınç uygulamıştır.³⁸ (Burada Trotskiy'in “Lenin olmasaydı Ekim zafere ulaşmazdı” yargısının gücünü bir kez daha görüyoruz). Ancak bir aşamada, Şubat ayında Bolşevik önderlik içinde var olmuş olan siyasi yalpalama doruğuna ulaşmış ve tehlikeli bir boyuta tırmanmıştır. Lenin'in çok eski iki çalışma arkadaşı, Zinovyev ve Kamenev Merkez Komitesi'ndeki oylamada ayaklanmanın aleyhine oy kullanmıştır (Bu olayın bir boyutunu mutlaka kafamıza nakşetmemiz gerekir: Liberallerin ve liberalleşmiş Marksistlerin

36 Uç bir örnek verelim: 2000 yılında Latin Amerika'nın Ekvador adlı ülkesinde halk kitleleri parlamentoyu işgal ederek bir geçici yönetim kurdular, ama bu iktidar sadece 24 saat sürdü! Bkz. Sungur Savran, “Latin Amerika İşçi Sınıfı Önderliğini Arıyor”, Aylin Topal (haz.), *Latin Amerika'ya Anlamak: Neoliberalizm, Direniş ve Sol*, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 234.

37 “Marxism and Insurrection”, a.g.y., s. 22-23.

38 Bu toplantıların tutanakları için bkz. “Meeting of the Central Committee of the R.S:D.L.P. (B.), October 10 (23), 1917”, *CW*, cilt: 26, s. 188-190; “Meeting of the Central Committee of the R.S:D.L.P. (B.), October 16 (29), 1917” a.g.y., s. 191-194.

sürekli olarak ceberut bir parti gibi göstermeye çalıştığı Bolşevik Partisi, devrime bile demokratik biçimde, oylamayla karar veriyor!)³⁹

İş burada kalsa iyidir. Her devrimci belirli anlarda yalpalayabilir. Ama Zinovyev ve Kamenev Maksim Gorkiy'in, Bolşevik Partisi'nin çizgisine aykırı yayın yapmakta olan gazetesine demeç vererek ayaklanma kararını ifşa ederler! Son derecede gizli olması gereken bu kararın açıklanmasını Lenin çok büyük bir öfkeyle (ama bizce çok hafif bir terimle) "grev kırıcılığı" olarak niteler.⁴⁰ İşin garibi, bu olaydan sadece on gün sonra iktidar alındığında toplanan Tüm Rusya Sovyetleri ikinci kongresinde Bolşevikler Kamenev'i Sovyet'in yeni Yürütme Komitesi başkanlığına, Zinovyev'i ise Sovyet'in gazetesinin (*Izvestia*) yayın yönetmenliğine getirirler! Bu tuhaf safhanın bir başka uzantısı daha az bilinir. Bu aşamada Bolşeviklerin gazetesinin yayın yönetmeni olan Stalin de (Merkez Komitesi'nde ayaklanma kararının karşısında durmamakla birlikte) Zinovyev ile Kamenev'in ayaklanma karşıtı tutumunu örtülü biçimde onaylayan bir yayın notu yazar!⁴¹ Burada gerçek bir ironi ile karşı karşıyayız. Lenin'in ölümü döneminde Trotskiy'in karşısında kurulmuş ve tarihe "Triumvira" olarak geçmiş olan ünlü üçlü ittifak, Merkez Komitesi'nin ayaklanma konusunda yalpalama yaşayan üç üyesinden oluşmaktadır!

Ayaklanma meselesinin üçüncü boyutu, ayaklanmanın Sovyetler Kongresi ile ilişkisidir. Ayaklanma 25 Ekim'de başlamış, bu günü 26 Ekim'e bağlayan gece ile-ri bir saatte hükümetin çalıştığı mekân olan Kışlık Saray'ın ayaklanma güçlerinin eline geçmesiyle kesin zafere ulaşmıştır. 25 Ekim günü (yeni takvimle 7 Kasım) aynı zamanda Tüm Rusya Sovyetleri'nin ikinci kongresinin toplandığı tarihtir. İktidar alınır alınmaz iktidarın Sovyetlerin eline geçtiği haberi kongre delegelerinin toplandığı salonda açıklanmış, delegelerin çoğunluğunca büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Ayaklanmanın Sovyetlerin kongresine rastlaması bir tesadüf değildir. Ayaklanmanın baş mimarı Trotskiy, bu tür bir zamanlamanın ayaklanmanın meş-

39 Bu dönemde Bolşevizmin demokratik karakterine ilişkin olarak ortaya çıkan bir başka örneği daha vermeden geçmek istemeyiz. Nisan ayındaki parti konferansında Lenin'in devrimin analizi ve görevlerin belirlenmesi konusundaki yalnızlığını kırarak çoğunluğu yanına çekmeyi başardığımızı biliyoruz. Ama bir konuda Lenin azınlıkta kalmıştır: Zimmerwald'den kopma önerisi reddedilmiştir. İşin çarpıcı yanı, delegeler arasında **Lenin'in önergesi lehine, bir tek kendisinin oy kullanmış olmasıdır**. Demir yumrukla yönetilen ceberut partilerde böyle bir an hayal edebiliyor musunuz? Bir kez zihinlerde Lenin'in demir yumruğu altında hiçbir "çatlak ses"e izin vermeden işleyen bir parti imgesi yaratılınca, bir sonraki adım Sovyet devletinin yozlaşmasının ve proleter demokrasisinin bütünüyle imhasının sorumlusunun da "Leninist parti modeli" olarak ilanı olur. Bunun böyle olmadığını, Stalinizmin bürokrasinin diktatörlüğünü kurmak için Bolşevik Parti'yi tahrip, hatta imha etmek zorunda kaldığının kanıtlarını daha önce başka bir yazımızda sergiledik. Bkz. "Sovyetler Birliği'ni Kim Yıktı?", *Devrimci Marksizm*, sayı: 28-29, Güz-Kış 2016, s. 52-55.

40 Bkz. "Letter to Bolshevik Party Members", *CW*, cilt: 26, 216-19 ve "Letter to the Central Committee of the R.S.D.L.P. (B.)", a.g.y., s. 223-227.

41 Bu, çok karmaşık bir öykü olduğu için burada ayrıntılarına girmiyoruz. Meraklı okuyucu *Rus Devriminin Tarihi*'nin ilgili bölümüne başvurabilir: *History*, a.g.y., s. 1010-1015.

ruiyeti bakımından son derecede olumlu bir etki yaratacağı kanısında olduğu için ayaklanmayı hemen kongrenin toplanmasının öncesine tarihlemiştir.

Bu, ayaklanma konusunda bir başka tartışma yaratmış, Lenin'in ölümünden sonra Stalinist bürokrasinin çarpıtmaları arasına yeni birtakım unsurlar girmesine yol açmıştır. Burada iki çarpıtma söz konusudur. Bunlardan biri, ayaklanmanın teknik hazırlıklarının ve yürütülmesinin partinin askeri komitesince yapıldığı efsanesidir. Oysa bütün hazırlıklar, planlama ve yürütme, Petrograd Sovyeti'nin Ekim başlarında kurulmuş olan Askeri Devrimci Komitesi tarafından yapılmıştır. Bu komitenin başında da, aynı zamanda Petrograd Sovyeti'nin başkanı olan Trotskiy vardır. Bu çarpıtmanın amacı saydamdır: Ayaklanmayı parti komitesi düzenlediyse başarıdan Trotskiy'e pay düşmeyecektir!

İkinci çarpıtma, Trotskiy'in ayaklanmayı Sovyetler kongresine rastlatma çabasının “anayasal yanlısamalar”ın sonucu olduğu iddiasıdır. Buna karşılık Merkez Komitesi'nin Stalin önderliğindeki çoğunluğu Lenin'in çizgisini izleyerek ayaklanmayı hızlandırmak için çalışmıştır. Önce, bu iddianın ilkiyle çeliştiğine işaret edelim. Şayet Trotskiy ayaklanmanın başında değilse, tarihinin belirlenmesinden de o sorumlu olamaz. Ama ikincisi, “anayasal yanlısamalar” iddiası da bütünüyle geçersizdir. Çünkü Trotskiy'in amacı politik meşruiyetten başka bir şey değildir. İktidarın alınması kararının Bolşevik Partisi'nce ilan edilmesiyle bütün Rusya'nın Sovyetlerinin delegelerinin katılımıyla kongre tarafından ilan edilmesi arasında politik meşruiyet açısından dağlar vardır. Bu, **yalpalayan** unsurları ayaklanmanın yanına kazanmak bakımından dâhiyane bir taktiktir. Lenin ise bu planı ilk öğrendiğinde Merkez Komitesi'nin ayaklanma çağrısına Ekim başına kadar kayıtsız kalmış olmasının doğurduğu kuşkuyla ve Zinovyev-Kamenev ikilisinin ayaklanmaya karşı çıkmasının yarattığı kaygıyla, Trotskiy'in bu taktik adımının da bir erteleme taktiği olabileceğinden kaygılanmıştır. Ama daha sonra, Merkez Komitesi'nin 16 Ekim toplantısı için yazdığı ve onay gören karar tasarısında, ayaklanmanın tarihinin Merkez Komitesi ile Sovyet'e bırakılmasını öngören bir hüküm vardır.⁴² Lenin Trotskiy'in akıl yürütmesine ikna olmasa böyle bir formül önermesi için hiçbir neden yoktur. Biz bu tartışmada Trotskiy'in haklı, Lenin'in haksız olduğu kanaatine sahibiz.⁴³

42 *CW*, cilt: 26, s. 193-194. Oysa Merkez Komitesi'nin 10 Ekim'de aldığı karar zamanın “bütünüyle olgunlaşmış olduğu” formülünü kullanmıştır (a.g.y., s. 190).

43 Trotskiy, anılarında Lenin'in 25 Ekim gecesi sovyetin toplandığı Smolnij Enstitüsü'nde kendisine “Böyle de yapılabilir mi?” dediğini aktarır. Stalinistler bunun yalan olduğunu iddia etmişlerdir. Oysa Trotskiy 1936 yılında yazdığı bir notunda, sapsağlam bir belge temelinde, Lenin'in hatasını kabul ettiğini 1920'de Stalin'in de teslim etmiş olduğunu kanıtlamıştır. Bu kanıt için bkz. Lev Davidoviç Trotskiy, “Ekim Ayaklanması Aslında Nasıl Gerçekleşti?”, *Devrimci Marksizm*, sayı: 9, Mart 2009, s. 115-118. Bu konuda dergimizin sayfalarında bir başka ilginç belge daha yayınlanmıştır: Bkz. “Ekim Devrimi Hatıraları”, *Devrimci Marksizm*, sayı: 6-7, İlkbahar-Yaz 2008, s. 206-213.

Ekim ayaklanması konusunda son bir noktaya daha değinmek yararlı olacaktır. Burjuvazinin bazı ideologları Ekim’de yaşananın bir devrim değil, bir hükümet darbesi olduğunu ileri sürmüşlerdir. İktidarın alınması kararı, Sovyet’in tamamınca değil, onun içinden seçilmiş, gizli çalışan dar bir Askeri Devrimci Komite tarafından verilmiştir. Sovyet bunu ancak olaydan sonra, iddiaya göre bir oldubitti olarak onaylamıştır. Pratikte de 25 Ekim’de iktidarı fetheden büyük kitleler değildir, Kışlık Saray’ın ve diğer kilit binaların ele geçirilmesi çok sınırlı sayıda askeri birliğin ve silahlı işçi milisinin işidir.

Burada formel hukuk kurallarını fetiş haline getiren bir tür liberalizmin devrim anına uygulanması söz konusudur. Bir rejimden ötekine geçişin “demokratik” olarak nitelenmesi için bile **yıkılmak istenen eski rejimin kurallarına uyulmasının** gerekli olduğunu postüle eden bu anlayış, demokrasinin kurallardan önce içerik olduğunu kolay unutmaktadır. Onlarca, hatta yüzlerce yıl boyunca ezilmiş, sömürülmüş, horlanmış halk kitleleri devrimde ayağa kalktıklarında parlamenter demokrasinin inceliklerine dikkat etmediler diye eylemlerinin ve kararlarının “demokratik” olmadığını söylemek basbayağı parlamentoculuk fetişizmidir. Devrimlerin “oylama” prosedürü bambaşkadır. 1917 yılında kitleler Nisan, Haziran, Temmuz günlerinde gittikçe yükselen bir sesle “Bütün iktidar Sovyetlere!” diye bağırışlardır. Kornilov’a karşı silah elde mücadele etmişlerdir. Şubat devrimi ilk kazandığında sovyetlerin küçük bir azınlığı olan Bolşevikleri tekrarlanan seçimlerde çoğunluk haline getirmişlerdir. Ayaklanmadan sonra da ezici bir çoğunlukla iktidarın devrini onaylamışlardır. Bunu “darbe” olarak anmak bütün bu kitlelerin bedenlerini ortaya koyarak, sayısız tehlikeye göğüs gererek giriştikleri mücadeleden hiçbir şey anlamamak demektir. Zaten ironi şuradadır ki, 25 Ekim günü çok sınırlı sayıda silahlı güç Kışlık Saray’ı ve diğer kilit binaları ele geçirmeyi başardıysa, bunun gösterdiği, iktidarın Sovyet’in eline geçmesi bakımından son derecede olgun olduğudur.⁴⁴

Parti

Buraya kadar anlatılan öykü ve yapılan analiz, proletaryanın devrimin karmaşık dehlizlerinde yolunu bulabilmesi ve bütün engelleri aşarak, doğru anda doğru adımı atarak iktidarı ele geçirebilmesi için bir devrimci partinin gerekli olduğunu açıkça kanıtıyor. Sovyet, tarihi öneme sahip bir kurumdur. Ama kendi başına devrimci bir yönelişe girmeyebilir. Nitekim, Ağustos sonuna kadar uzlaşmacıların çoğunluğu ellerinde bulundurduğu aşamada sovyetler, iktidarı önce burjuvaziye teslim etmiş, ardından Kornilov darbesinin hazırlanışını dahi boş gözlerle izlemiştir. Ancak Bolşeviklerin sovyetlere hâkim olmasıyla birlikte ki işçi sınıfının bu kurumu yeniden devrimci bir yönelişe girmiştir. Bu da sovyetlerin mücadele araçları olarak

⁴⁴ Bu ironik gerçeğin derin anlamı konusunda mükemmel bir tartışma için okurun Levent Dölek’in bu sayıdaki yazısına bakmasını kuvvetle tavsiye ederiz.

da, işçi sınıfının doğrudan iktidar organları olarak da, işçi demokrasisinin zemini olarak da çok önemli olmasına rağmen, partinin ne kadar vazgeçilmez olduğunu bir kez daha göstermektedir. Yukarıdan beri Lenin'in dehasının önemini anlattık, ama bu dehanın birinci büyük buluşu Bolşevik Partisi tipinde bir partinin gerekliliğini Marksizmin gündeminin tam merkezine oturtmasıdır.

Trotskiy Bolşevik Partisi'nin önemini 1917'ye kadar anlayamamıştır. Ama 1917'de, Rusya'da başlamış olan devrime Lenin ile kendisinin aynı şekilde baktığını (buna birazdan döneceğiz), Menşevik Partisi'nin (SR'lerle birlikte) burjuva hükümetine desteğiyle nasıl devrimin potansiyelini harcamakta olduğunu, proletarya iktidarının tek tutarlı savunucusunun Bolşevik Partisi olduğunu görünce, Mejrayontsi (yani alçakgönüllü biçimde "rayonlar⁴⁵ arası") adını taşıyan örgütüyle birlikte Bolşevik Partisi'ne katılmış ve Temmuz sonunda illegalite koşullarında yapılan kongrede partinin Merkez Komitesi'ne seçilmiştir.

Bakın Trotskiy *Rus Devriminin Tarihi'nde* işçi sınıfına devrimci bir partinin iktidarın ele geçirilebilmesi için neden gerekli olduğunu nasıl anlatıyor:

Proletarya ancak önünde berrak bir olasılık belirirse, ancak kendi lehine değişmekte olan bir güçler korelasyonunu eylem içinde deneme fırsatını bulabiliyorsa, ancak üzerinde uzak görüşlü, kararlı ve güvenli bir önderliğin varlığını hissederse hükümeti devirmek için gerekli güveni kazanabilir. Bu da bizi iktidarın fethinin (ötekilerden hiç de daha az önemli olmayan) son öncülüne getiriyor: sınıfın, sıkı bir şekilde kaynaşmış ve deneyim içinde çelikleşmiş öncüsü olarak devrimci parti.⁴⁶

Yukarıdaki "sıkı bir şekilde kaynaşmış ve deneyim içinde çelikleşmiş" koşullarının neden gerekli olduğunu Trotskiy aynı çalışmanın başka bir yerinde anlatıyor:

Reformist bir parti, pratikte, reformla değiştirmeyi hedeflediği toplumun temellerini sarsılmaz olarak görür. Böylece kaçınılmaz olarak hâkim sınıfın fikirlerine ve ahlâkına boyun eğer. Proletaryanın omuzlarında yükselmiş olan sosyal demokratlar yalnızca ikinci dereceden bir burjuva partisi haline gelirler. Bolşevizm, kişisel varlığının koşullarını, fikirlerini, ahlaki yargılarını, çağdaş toplumla uzlaşmaz tarihi hedeflere tâbi kılan sahici devrimci tipini yarattı. Parti içinde burjuva ideolojisine gerekli uzaklık, esin kaynağı Lenin olan, her daim tetikte olan bir uzlaşmazlık sayesinde sağlanıyordu. Lenin, elinde mızrağı, küçük burjuva bir ortamın parti ile resmi toplumun kamuoyu arasında yarattığı bağları yorulmaz biçimde koparıyordu. Lenin, aynı zamanda, partiye, yükselmekte olan sınıfın düşünce ve duygularına yaslanan kendi kamuoyunu yaratmayı öğretiyordu. Böylece **bir ayıklama ve eğitim süreci sayesinde ve sürekli bir mücadele içinde** Bolşevik Partisi kendine özgü olarak burjuva kamuoyundan bağımsız ve ona amansızca karşıt bir siyasi, ama aynı zamanda ahlaki ortam yaratıyordu. Yalnızca bu, Bolşeviklerin kendi saflarındaki yalpalamaların üstesinden gelmesine ve

45 "Rayon", Çarlık Rusyası'nda bir idari birimdir.

46 *History*, a.g.y., s. 1024.

Ekim zaferinin olmazsa olmaz koşulu olan o gözüpek kararlılığı eylem içinde ortaya koymasına olanak tanıdı.⁴⁷

Hayatının sonunda *Marksizmi Savunurken* kitabında derlenen yazılarından birinde 1903-1917 arasında Bolşevik Partisi'ne katılmamasının, bu tip bir partinin önemini, hatta vazgeçilmezliğini kavrayamamasının özeleştirisini de açık yüreklilikle yapar:

Bolşevik partiye katılırken Trotskiy, Leninist parti inşa yöntemlerinin doğruluğunu bütünüyle ve yürekte kabul etti. Aynı zamanda Bolşevizm'in uzlaşmaz sınıfsal eğilimi hatalı bir teşhisi düzeltmişti. 1917'de "sürekli devrim" sorununu yeniden gündeme getirmediysem, bunun nedeni, gelişen olayların bu teoriyi her iki taraf için de doğrulamış olması idi. Ortak çalışmanın temeli sübjektif veya geçici bileşimler tarafından değil, proletarya devrimi tarafından oluşturuldu.

(...) Her ne kadar sürekli devrim anlayışı kuşkusuz doğru perspektifi göstermişse de, bu dönemde kendimi özellikle örgütsel alanda bir küçük burjuva devrimcinin özelliklerinden kurtaramamıştım. Menşevizm'e karşı uzlaşmacılık, Leninist merkezîyetçiliğe karşı kuşkucu tavır hastalığımı taşıyordum.⁴⁸

İşçi sınıfının devrimci öncü kesimlerini örgütleyen disiplinli, sıkı bir şekilde kaynaşmış, mücadele içinde çelikleşmiş, demokratik merkezîyetçi bir savaş örgütünün vazgeçilmezliği, Bolşevizmin uluslararası işçi sınıfına kazandırdığı en önemli mirastır. Ekim devrimi de bu mirasın ne kadar doğru bir şey olduğunun somut olarak doğrulanmasıdır.

Ekim devrimi ve sürekli devrim

Yukarıda Lenin'in Şubat devrimi sonrasında parti içinde "eski Bolşevikler"le tartışırken, onlara verdiği bazı cevapların aslında doğru olmadığı yolundaki kanaatimizi belirtmiş, bunun gerekçelerini de okura açıklamıştık. Hatırlanacağı üzere ortada tartışmalı üç konu vardı. İlki, proletarya ile köylülüğün demokratik diktatörlüğünün gerçekleştiği ama özgül bir tarihsel biçim altında gerçekleştiği idi. İkincisi, burjuva demokratik devrimin iktidarın el değiştirmesi anlamında tamamlandığı idi. Üçüncüsü ise Lenin'in henüz sosyalizmin uygulanmaya başlamasını savunmadığı yolunda idi. Orada Lenin'in hem eski kalıpları henüz kıramamış olduğunu, hem de rakiplerini güçlendirecek argümanlardan uzak durduğunu söylemiştik. Şimdi bunu Ekim devriminin gerçek karakterinin ne olduğunu tartışarak, özel olarak da "sürekli

47 a.g.y., s. 1016. Vurgu bizim.

48 Lev Trotskiy, *Marksizmi Savunurken: Yazılar ve Mektuplar*; çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Kardelen Yayınları, 1992, s. 173-175.

devrim” kavramının Ekim devrimini tasvir etmekte ne kadar isabetli olacağını tartışarak bir sonuca bağlamak istiyoruz.

Bilindiği gibi, Rusya’nın Marksist hareketinde ülkenin önündeki devrimin karakteri bakımından Bolşevikler ile Menşeviklerin görüşlerinin dışında bir üçüncü görüş vardı.⁴⁹ Bu da Trotskiy’in özellikle 1905 devriminin yaşanmış deneyimini değerlendirerek ulaştığı **sürekli devrim programı** idi. Trotskiy’in formülü hakkında “aşama atlama” yalanı başta olmak üzere çok yalan söylenmiştir, ama formül aslında çok yalındır: Trotskiy de Lenin gibi burjuvazinin devrimci bir karakter taşımadığı saptamasından yola çıkarak ve buna köylülüğün kendi başına bağımsız bir rol oynayamayacağı önermesini ekleyerek, Rusya’da burjuva devriminin önderliğinin de proletaryaya düşeceğini, ama şayet devrim zafere ulaşıp proletarya iktidara geçerse sosyalizm yönünde adımlar atmaya başlamasının kaçınılmaz olduğunu, dolayısıyla Rusya’da burjuva devrimi ile sosyalist devrimin **iç içe geçeceğini** söylemektedir. Başka bir şekilde ifade edilirse, **burjuva devriminin görevleri de ancak sosyalist bir iktidar altında tamamlanabilecektir**. Sürekli devrim budur.⁵⁰ Lenin’in 1917 öncesinde Trotskiy’in bu çerçevesini kabul etmediğini, bu konuda sert polemikler yaşanmış olduğunu da ekleyelim.

Şimdi Lenin’in Şubat devriminden itibaren devrimin karakterini tasvir edişinin evrimine kısaca bakalım. Lenin’in ilk görüşlerini İsviçre’den yazdığı “Uzaktan Mektuplar”da formüle ettiği biliniyor. Bu mektupların başında Lenin hâlâ iki ayrı aşamadan söz etmektedir. İlk mektubun ifadesiyle, önce bir “demokratik cumhuriyet”e ve “köylülüğün toprak sahipleri üzerinde tam bir zaferi”ne ulaşılabilecektir, sonra sosyalizme.⁵¹ Üçüncü mektupta Lenin eski formülün kısıtlayıcı çerçevesiyle boğuşmaya başlar: Önerdiği birtakım tedbirlerin “henüz sosyalizm olmadığını”, çünkü “üretim yeniden düzenlenmesini değil, tüketimin dağılımını ilgilendirdiğini”, “henüz ‘proletaryanın diktatörlüğü’nü değil, ‘proletarya ile yoksul köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü’nü oluşturduğunu” belirttikten sonra birden şöyle yazar: “Mesele bir teorik sınıflandırma değildir. Devrimin karmaşık, acil, hızla gelişmekte olan pratik görevlerini, öncelikle ve esas olarak bir eylem rehberi olarak değil de **dar** bir biçimde algılanan ‘teori’nin Prokrüst yatağına uydur-

49 Bu üç programatik/stratejik yaklaşımın Trotskiy’in bakış açısından bir özeti için bkz. “Rus Devriminin Üç Kavramışı”, *Sonuçlar ve Olasılıklar*, İstanbul: Kardelen Yayınları, 1990, s. 115-137. Bu metin 1939’da kaleme alınmıştır.

50 Trotskiy’in bu görüşünü Rusya bağlamında en berrak açıkladığı çalışma *Sonuçlar ve Olasılıklar* başlığını taşır. 1905 devriminin hemen ardından yazılmış bu kısa çalışma daha sonra Trotskiy’in Büyükkada döneminde 1929’da kaleme aldığı *Sürekli Devrim* başlıklı kitap boyu çalışmayla geliştirilmiş ve zenginleştirilmiştir. Bu çalışmaların ikisi Türkçe’de tek bir kaynaktan bulunabilir: Lev Troçki, *Sürekli Devrim: Sonuçlar ve Olasılıklar*, çev. Ahmet Muhittin, İstanbul: Yazın Yayıncılık, 2007.

51 *CW*, cilt: 23, s. 308.

maya zorlayacak olursak büyük bir hata yapıyor oluruz.”⁵²

Görüldüğü gibi aşamalar artık Lenin’e çerçeve olarak dar gelmeye başlamıştır.

Beşinci mektuba geldiğinde Lenin artık sosyalizme geçiş meselesinde iyice ileri gitmiştir. Şöyle yazar: “Bir bütün olarak alındıklarında ve gelişmeleri içinde, bu tedbirler sosyalizme geçiş işaret eder; sosyalizm Rusya’da doğrudan doğruya, tek bir atılımla, geçiş tedbirleri olmaksızın gerçekleştirilemez, ama bu tür geçiş tedbirlerinin sonucu olarak ulaşılabilir hale gelir ve acilen gereklidir.”⁵³

Rusya’ya döner dönmez Petrograd Sovyeti’ne okumak üzere kaleme aldığı ilk “Nisan Tezleri” metninde sosyalizm konusunda belki bilinçli, belki farkına bile varmadan bir adım daha ileri gider: “Doğrudan üstlenmemiz gereken görev, sosyalizmi “kurmaya başlamak” değil, toplumsal üretimi ve ürünlerin dağıtımını derhal İşçi Temsilcileri Sovyeti’nin **kontrolü** altına sokmaktır.”⁵⁴

Dikkat edilirse, “Uzaktan Mektuplar”ın üçüncüsünde, önermekte olduğu tedbirlerin henüz sosyalizm olmamasını “üretimin yeniden düzenlenmesini değil, tüketimin dağılımını ilgilendirdiği” gerekçesiyle reddediyordu, ama şimdi “toplumsal üretimi” de “devrimci hükümetin **tek mümkün** biçimi”⁵⁵ olarak sunduğu Sovyet’in kontrolüne vermektedir.

Boğuşma, “İkili İktidar” başlığını taşıyan 9 Nisan tarihli *Pravda* makalesinde de devam eder: “Eski ‘formülleri’, örneğin Bolşevizmin formüllerini, nasıl yedekleyeceğimizi ve tadil edeceğimizi bilmeliyiz; çünkü bunlar bir bütün olarak alındıklarında doğru çıkmış olsa da, somut gerçekleştirmelerinin farklı olduğu **ortaya çıkmıştır**. Daha önce kimse ikili iktidarı düşünmemişi, düşünemezdi de.”⁵⁶

Lenin’in ikili iktidar tespiti muazzam bir önem taşır. Bildiğimiz kadarıyla bu kavramın mucidi de odur. Son derecede özgün bir tarihsel durumu erkenden saptamıştır. Onun aynı yazıda belirttiği gibi, “bu Sovyetlerin var olduğu ölçüde, bunlar bir güç [iktidar] olduğu **ölçüde**, Rusya’da Paris Komünü **tipi** bir devlet mevcuttur.”⁵⁷ Burada somut durumun somut tahlilini şaşırtıcı derecede zengin bir biçimde yapan bir zihinle karşı karşıya olduğumuz tartışma götürmez. Ama aynı ikili iktidar tespiti, birincisi, daha önce de söylediğimiz gibi, Bolşeviklerin formülünde hiç olmamış olan devrim sonrası **bir burjuva hükümetinin de varlığını** getirir beraberinde. Bir başka nokta vardır ki o daha da önemlidir: Şayet Lenin burada söylediğinde haklıysa, yani şayet bir güç ya da iktidar olduğu ölçüde sovyetler “Paris Komünü tipinde bir devlet” ise, o zaman Bolşevik şemanın bütünüyle dışındayız demektir!

52 a.g.y., s. 330 (Vurgu Lenin’in).

53 a.g.y., s. 341 (Vurgu Lenin’in).

54 *CW*, cilt: 24, s. 24 (Vurgular Lenin’in).

55 a.g.y., s. 23 (Vurgu Lenin’in).

56 “Dual Power”, *CW*, cilt: 24, s. 38 (Vurgu Lenin’in).

57 a.g.y., s. 39 (Vurgular Lenin’in).

Çünkü Bolşevik formül Rusya’da Paris Komünü tipi bir devleti değil, “proletarya ile köylülüğün demokratik diktatörlüğü”nü öngörüyordu! Üstüne üstlük Lenin proletaryanın bu Paris Komünü tipi devletin “bütün iktidarı” alması yönünde eğitilmesini savunmaktadır. Yani proletarya diktatörlüğü Rusya’nın gündemine girmiştir!

Lenin’in Bolşevik Partisi’nin Nisan konferansından önce bu konuyla ilgili olarak yazdığı son metin, “Taktik Üzerine Mektuplar” başlığını taşır.⁵⁸ “Eski Bolşevikler”in “devrim öncesi âsârî âtika müzesi”ne kaldırılmasını alaylı biçimde önerdiği metindir bu. Lenin eski Bolşevik formülde ısrar edenin “günün gerisinde kalmış olduğu”nu ileri sürer. Metnin önemi, bir pasajda Lenin’in düşüncesinin Bolşevik formül ile Şubat devriminden doğan durumun arasındaki ilişki bakımından ilk kez bir sıçrama yapmasıdır:

Eski düşünce tarzına göre, proletarya ile köylülüğün hâkimiyeti, diktatörlüğü, burjuvazinin hâkimiyetinin **ardından** gelmelidir, gelebilir. Ancak, gerçek hayatta işler **şimdiden farklı olarak** ortaya çıkmıştır; **birinin ötekiyle** olağanüstü özgün, yeni, eşi görülmemiş bir şekilde iç içe geçmesidir gördüğümüz. Önümüzde **hem** burjuvazinin hâkimiyeti (Lvov ve Guçkov’un hükümeti) **hem de** proletarya ile köylülüğün devrimci-demokratik bir diktatörlüğü duruyor, yan yana, birlikte var olarak. Bu ikincisi, iktidarı burjuvaziye **gönüllü** olarak teslim ediyor, kendini gönüllü olarak burjuvazinin bir uzantısı haline getiriyor.⁵⁹

Aslında burada yeni bir şey yok denebilir. Sonuç olarak tarif edilen ikili iktidardır, son derecede zengin biçimde. Ama buradaki “**iç içe geçme**” kavramı eski aşamaların birbirine dolandığının ilk kez vurgulanması demektir. Şimdilik sınırlı biçimde olsa da.

Bu metinden sonra parti konferansında Lenin’in “eski Bolşevik” formüllerine aykırı siyasi çizgisi kabul edilir ve meselenin bu yanı Lenin’in ve partinin gündeminden düşer. Lenin’in Şubat ve Ekim devrimlerinin bu eski formüllerle ilişkisine dair düşüncesinin gelişmesi, bizim bildiğimiz kadarıyla, Ekim devriminin sonrasında gerçekleşecektir.

Lenin, Ekim devriminden sonra Kautsky’nin Bolşevik iktidarı eleştirmek için yazdığı Proletarya Diktatörlüğü başlıklı kitaba ayrıntılı bir cevap vermiştir. 1918 yılının sonlarında, yani Ekim devriminin zafere ulaşmasından neredeyse tam bir yıl sonra yayımlanan⁶⁰ *Proletarya Diktatörlüğü ve Dönek Kautsky* başlıklı kitabında burjuva devrimi ile proleter devriminin ilişkisini incelerken şu kısacık ama içinde bütün bir dünya olan paragrafı yazmıştır: “Bolşevikler, sadece Bolşevikler, yalnızca

58 “Letters on Tactics”, a.g.y., s. 42-54.

59 a.g.y., s. 45-46.

60 Lenin kitabın son paragraflarını Alman Kasım devriminin zafere ulaşmasından bir gün sonra 10 Kasım’da yazmış ve tarih atmıştır. Bilindiği gibi Ekim devriminin de yeni takvimle tarihi 7 Kasım’dır.

proleter devriminin zaferi sayesinde, köylülere burjuva-demokratik devrimi gerçekten sonuna kadar götürmekte yardım etmişlerdir.”⁶¹

Burada Lenin ilk kez Rusya’da burjuva demokratik devrimin proletarya diktatörlüğü altında tamamlandığını ileri sürmektedir. Ama **bu sürekli devrimin ta kendisidir**. Burada aşamalar artık iç içe geçmiştir, katı şekilde birbirinden ayrılmamaktadır.

Lenin bu tespiti daha sonra devrimin dördüncü yıldönümü dolayısıyla yaptığı bir konuşmada çok daha açık biçimde tekrarlamıştır:

Burjuva-demokratik devrimi daha önce kimsenin yapmadığı biçimde **sonuna kadar götürdük**. Sosyalist devrimin burjuva-demokratik devrimden Çin seddiyle ayrılmadığını ve aynı zamanda (son tahlilde) **ancak mücadelenin** ne kadar ilerleyebileceğimizi ve zaferlerimizi ne kadar kalıcı kılacağımızı bilerek; bilinçli, emin ve şaşmaz adımlarla sosyalist devrime doğru ilerliyoruz (...) Burjuva-demokratik devrimin sorunlarını esas ve gerçekten proleter-devrimci, sosyalist çalışmalarımızın bir yan ürünü olarak, bu yolda ilerlerken çözdük (...) Bu arada Kautsky’ler, Hilferding’ler, Martov’lar, Çernov’lar, Hillquit’ler, Longuet’ler, MacDonald’lar, Turati’ler ve “İkibuçukuncu” Marksizmin diğer kahramanları burjuva-demokratik ve proleter-sosyalist devrimler arasındaki **bu** ilişkiyi anlama kapasitesine sahip değildi. İlki ikincisine doğru gelişir, dönüşür. İkincisi, ilerlerken, ilkinin sorunlarını çözer. İkincisi ilkinin eserini pekiştirir.”⁶²

Son üç cümleyi Trotskiy yazmış olabilirdi! Demek ki Şubat ve Ekim devrimlerinden oluşan **ilk proletarya devrimi bir sürekli devrimdir**. Lenin “eski Bolşevik” formülün katı çerçevesinden ancak devrim sonrasında tam olarak kurtulabilmiştir. Ama bazen bilinçaltı insana tam düşünmediği şeyleri de söyletir. Bakın John Reed, Ekim devriminin Lenin’in çok sevdiği ve övdüğü o tanığı, 26 Kasım günü, iktidarın sovyetlere geçtiği açıklandıktan hemen sonra söz Lenin’e verildiğinde yaşananları nasıl anlatıyor: “Şimdi Lenin kürsünün kenarına yapışmış beklerken kalabalığın üzerinde dolaşan gözlerini kırıştıırıp duruyor. Uzun alkışlara boş veren bir hali var. Alkış birkaç dakika sürdü. Bittiği zaman yalnızca şunları söyledi: ‘Şimdi artık sosyalist düzeni kurmaya başlıyoruz...’”⁶³

“Sosyalist düzen”. Lenin, Şubat devrimi zaferine ulaşalı beri polemik yazılarında sovyetler iktidarı aldığı takdirde “henüz sosyalizm değil” demiştir. Kendisini eleştirilenlere “sosyalizmi başlatıyoruz demedim, sadece geçiş tedbirleri dedim” demiştir. Ama sovyetler iktidarı alır almaz, “artık sosyalist düzeni kurmaya başlıyoruz.”

Ekim devriminin Rus tarihinde iki ayrı çağın (burjuva devrimi çağı ve proleter devrimi çağı) devrimci gereklerinin iç içe geçmesinin ürünü olduğunu Trotskiy’den

61 *The Proletarian Revolution and the Renegade Kautsky*, CW, cilt: 28, s. 315.

62 Vladimir İlyiç Lenin, “Ekim Devriminin Dördüncü Yıldönümü”, *Devrimci Marksizm*, sayı: 6-7, İlkbahar-Yaz 2008, s. 178-180.

63 John Reed, *Dünyayı Sarsan On Gün*, çev. Rasih Güran, İstanbul: Yordam Kitap, 2016, s. 137.

bir alıntı ile anlatarak bitirelim:

Geri ülkelerde görülen (geri unsurların en modern faktörlerle kendine özgü bir karışımı anlamında) bileşik gelişme yasası, burada önümüzde en tamamlanmış biçimi altında yükselir ve Rus devriminin temel bilmecesine bir anahtar sunar. Şayet, kadim Rus tarihinin barbarlığının bir mirası olarak tarım sorunu burjuvazi tarafından çözülmüş olsaydı, şayet onun tarafından çözülebilecek bir sorun olsaydı, Rus proletaryasının 1917'de iktidara gelmesi imkânsız olurdu. Sovyet devletini gerçekleştirebilmek için, tümüyle farklı tarihi türlerle ait iki faktörün bir araya gelmesi ve karşılıklı olarak iç içe geçmesi gerekiyordu: bir köylü savaşı, yani burjuvazinin gelişmesinin şafağına özgü bir hareket ve bir proleter ayaklanması, yani burjuvazinin çağının düşüşünün işaretini veren hareket. **1917'nin özü işte budur.**⁶⁴

Bürokratik yozlaşma üzerine bir not

Bu yazıda Ekim devriminin modern tarihte ne kadar önemli bir yeri olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Ardından bu kadar önemli bir tarihsel gelişmeyi sağlayan devrimin kendisini inceleme masasına yatırdık ve o konuda da hem kitlelerin devrimci atılımının gücünü, hem de başta Lenin olmak üzere Bolşevik Partisi'nin oynadığı rolün vazgeçilmez karakterini vurguladık. Anlattığımız öykü, tam bir başarı öyküsü.

Okur bu noktada durup kendi kendine ya da bize kaçınılmaz iki soru soracaktır: Hem devrim, hem de onun ürünü olan devlet böylesine olumlu bir ışıkta sunuluyor, ama hepimiz biliyoruz ki, Sovyet tarihi bir yandan da kitlesel katliamların, düzmece mahkemelerin, küçük toprak sahibi köylülerin kolektif çiftliklere geçişini sağlamak üzere zor uygulanmasının, işçi sınıfının ve emekçilerin demokratik haklarının ayaklar altına alınmasının, yalanın, tahrifatın, ikiyüzlülüğün tarihi olarak yaşanmıştır. Nasıl oluyor da yazar bütün bunları görmezlikten geliyor? Soru burada durmayacak, okur ayrıca şu soruyu da ortaya atacaktır: Madem Ekim devrimi bu kadar hayırlıydı, yarattığı devlet ve toplum bu kadar olumlu özellikler taşıyordu, o zaman neden dağıldı, çözüldü, çöktü?

Bu soruların cevabı birbirine bağlıdır. Ortada iki soru olmakla birlikte tek bir cevap vardır: Sovyetler Birliği tarihi gelişmenin özgül etkisi altında bir aşamada, yeni kurulan toplumun hücrelerinde hayat bulan çıkarları işçi sınıfından ve köylülükten bağımsızlaşan ve devletin yönetimini ele geçiren bir toplumsal katmanın hâkimiyeti altına düşmüştür. Bu toplumsal katman bürokrasidir. Devleti ele geçirecek kendi sosyo-ekonomik çıkarlarını güvence altına almıştır. Sosyalizmin inşası bakımından etkisi iki yönü keskin bir kılıç gibidir: Bir yandan, kendisi sosyalizme geçiş toplumunun hücrelerinde hayat bulduğu için o toplumu ve onun muhafızı olan devleti ayakta tutma eğilimindedir; diğer yandan ise Sovyetler Birliği'nde devrimin

⁶⁴ *History*, a.g.y., s. 72 (vurgu bizim).

derinleşmesinin, yani toplumsal ilişkilerin sınıfsız toplum yönünde devrimci biçimde değişmesinin önünü tıkamış, devrimin dünya çapında yayılmasını ise bilinçli biçimde engellemiştir. Ne var ki, bir aşamadan sonra bürokrasi Ekim devriminin yarattığı sosyalizme geçiş toplumunu ve onun üstyapısı olan devleti ayakta tutma eğilimini terk ederek kapitalizmin restorasyonuna (yeniden tesis edilmesine) yönelmiştir. İşte Sovyetler Birliği'nin de, ondan sonra gelen sosyalizm inşa süreçlerinin de (Çin, Doğu Avrupa, Yugoslavya vb.) çökmesinin tek olmasa bile esas nedeni budur.

Bu süreci burada derinlemesine analiz etmek, nedenlerini ve sonuçlarını incelemek mümkün değil. Bu, elinizdeki yazıyı bir kitap boyutuna taşımayı gerektirir. Okuyucuya bu konuda son dönemde yapmış olduğumuz bir çalışmayı tavsiye etmek en doğrusu olacaktır.⁶⁵ Daha da kapsamlı bir analize ihtiyaç duyacak okura ise yukarıda özetlenen teorik açıklamanın fikir babası ve Ekim devriminin iki numaralı önderi olan Trotskiy'in bu konulardaki çalışmalarını salık vermek en doğrusudur.⁶⁶

Burada kısaca yapmak istediğimiz başka bir şey: Bürokratik yozlaşmanın ve onun sonucu olarak Ekim devrimi sonucunda kurulmuş olan düzenin çöküşünün bu yazıda vurgulanan olumlu noktaların geçerliliğini neden ortadan kaldırmadığını izah etmek.

Her şeyden önce, Ekim devriminin Marksizmin teorisi ve programı doğrultusunda, dünya devriminin girizgâhı olarak yapıldığını, dünya devriminin gelişmesinin önünün kapanması sonucunda daha karanlık bir döneme girmesinden ne Marksizmin ne de Bolşevizmin sorumlu tutulamayacağını hatırlamak gerekiyor. Bürokratik yozlaşmanın ortaya çıktığı koşulları iyi anlamak gerekir: Kapitalizm Ekim devrimini engelleyememiş, hemen ardından emperyalist devletlerin desteğiyle başlatılan İç Savaş'ta ise devrimin ürünü olan Sovyet rejimini yıkamamıştır. Ama genç Sovyet rejimi, bu büyük basınç karşısında büyük ölçüde savunma konumunda kalmıştır. İşte bürokratik yozlaşma, sosyalizmin geri bir toplumda gayet ağır koşullar altında sıkışmış olmasının bir ürünüdür tarihsel olarak. Hiçbir devrimci, devrime nihai hedefe ulaşılacağı **garantisiz** ile kalkışmaz. Bolşevizm kendi elinden gelen her şeyi yapmıştır. Tarihte ilk kez kalıcı biçimde bir işçi devleti kurarak kapitalizmi adım adım tasfiye de etmiştir. Bununla yetinmeyip dünya devriminin yayılması için diğer ülkelerin Marksistlerinin de desteğiyle Komünist Enternasyonal'i kurmuştur. Gerisi devrimcinin kapasitesinin dışındadır. Lenin'in Şubat devrimi için söylediği gibi, tarih öngörülemez biçimde gelişmiştir. Lenin bu koşulların bürokratikleşme illetinin önünü açtığını görerek hayatının son demlerini buna karşı mücadele için-

65 "Sovyetler Birliği'ni Kim Yıktı?", *Devrimci Marksizm*, sayı: 28-29, Güz-Kış 2016.

66 *İhanete Uğrayan Devrim*, kolektif çeviri, İstanbul: Alef Yayınları, 2006; *Marksizmi Savunurken*, a.g.y.; "Ne İşçi Devleti Ne Burjuva Devleti mi?", *Devrimci Marksizm*, sayı: 24, Güz 2015; "Bolşevizm mi, Stalinizm mi?", *Sınıf Bilinci*, sayı: 1, Haziran 1988.

de geçirmiştir.⁶⁷ Trotskiy ise bürokratik yozlaşmaya karşı mücadeleye için hayatını vermiştir. Kısacası, Sovyet rejiminin 1930’lu yıllarda bürokrasinin hâkimiyetine düşerek yozlaşması Ekim devriminin sorumluluğu değildir ve Ekim’in olumluluğunu ortadan kaldırmaz.

Ekim devriminin kurduğu toplum ve devlete gelince, bu yazının ilk bölümünde bu yeni sosyo-ekonomik ve politik rejimin tarihi anlamına ilişkin söylenen şeylerin bürokratik yozlaşmadan derinlemesine etkilenmemiş olması mümkün değildir. Tarihi anlamı vurgulanan devletin başında sosyalizme yabancı bir toplumsal güç vardır: O devletin anti-kapitalist, sınıfsız topluma işaret eden yanlarının bundan etkilenmemesi mümkün müdür? Tarihi önemi vurgulanan sosyo-ekonomik yapıyı devleti eline geçirmiş olan bürokrasi yönetmektedir. Ekonominin olumlu yönlerinin bu yönetimden etkilenmemesi mümkün müdür? Bürokratik yozlaşmanın yeni Sovyet rejiminin olumlu her yönü üzerinde kısıtlayıcı bir etkisi olacağı açıktır. Bütün mesele şu soruya cevap vermektir: Kısıtlamalara, potansiyelin sınırlanmasına, olumlu yanların güdükleşmesine rağmen, Sovyetler Birliği’nin sosyo-ekonomik ve politik düzeni hâlâ bu yazının birinci bölümünde altı çizilen olumlu yönleri asgari düzeyde de olsa içermeye devam etmiş midir? Bizim bu soruya cevabımız “evet”tir. Elbette yukarıda ele almış olduğumuz farklı olumlu boyutlar üzerinde, yozlaşmanın farklı düzeylerde etkisi olmuştur. Ama sonuçta yozlaşma hiçbirinin **özünü ortadan** kaldırmamıştır.

Bunun temel olarak iki nedeni vardır. Birincisi, bürokrasinin doğasında yatar: Bir aşamaya kadar, bürokrasi, **kendi çıkarı için Sovyet rejiminin temellerini muhafaza etmek zorundadır**. Bunun anlamı açıktır: Sovyet rejimi gerek üzerinde kurulduğu topraklarda, gerekse dünya çapında olumlu sonuçlar doğuruyorsa, bürokrasi bu rejimi muhafaza ettiği ölçüde, onun hâkimiyetinde olsa da Sovyet rejimi olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bir örnek verelim.

Sovyet rejimi kapitalizmin ilga edilmiş olduğu bir toplum örneği olduğu sürece finans kapitalin en ağır kriz durumunun rejimi olan ve her türden işçi örgütüne düşman olan faşizmle karşı karşıya gelmesi kaçınılmazdır. İşte bu yüzden ki, bürokratik önderliğin bütün hatalarına ve uzlaşma çabalarına rağmen Nazizmin çöküşünde en önemli rollerden birini (“demokratik emperyalizm”den kat kat önemlisini) Sovyetler Birliği oynamıştır. Unutulmasın, Kızıl Ordu Nazi Almanyası’ni yenilgiye uğrattığında, Sovyetler Birliği’nde bürokrasinin en zalim bürokratik diktatörlük dönemi hüküm sürüyordu. Buna rağmen Nazi Almanyası’ni durduran Sovyet devleti olmuştur. Tabii, Nazizm ile Stalinizmi salt formel özelliklerinden dolayı “totalitarizm” adı altında birbirine eşitleyenler için de burada açıklanması gereken küçük bir ayrıntı var!

67 Bu konudaki en yararlı kaynaklardan biri şudur: Moshe Lewin, *Lenin’in Son Mücadelesi*, çev. A. Muhittin, İstanbul: Yücel Yayınları, 1976. Bu kitabın mutlaka yeni basımının yapılması gerekir.

Bu gelişme aynı zamanda başka bir saptamayı mümkün kılıyor. Yukarıda Ekim devriminin Birinci Dünya Savaşı'na son verilmesini mümkün kılan iki devrimden biri olduğunu belirtmiştik. İkinci Dünya Savaşı'nı bitiren ise Avrupa'da (Fransa, İtalya, Yugoslavya, Yunanistan, Arnavutluk) ve Asya'nın doğusunda (Çin, Vietnam, Kore) savaş içinde yaşanan devrimci yükselişin Nazi ve Japon emperyalist işgaline büyük bir darbe vurmasının yanı sıra Kızıl Ordu'nun başarılarıdır.

Bürokrasinin Sovyet rejimini muhafaza etme zorunluluğunun yanı sıra, bürokrasinin yeni devlette var olan olumsuzlukları etkilemesi bakımından ikinci bir faktörün de sözünü etmek gerekir. Bu da **Sovyet devletinin temellerinin sağlam olması** dolayısıyla bürokrasinin birçok alanda yarattığı tahribata rağmen özün ayakta kalabilmesidir.

Bu konuda örnek olarak Sovyet halkları arasındaki ilişkileri alacağız. Yukarıda Lenin'in Sovyet devletini özel bir mücadeleyle ulussuz bir devlet olarak kurduğunu görmüştük. Bunun Lenin açısından anlamı, Rus şovenizminin Çarlık'tan farklı olarak yeni sosyalist devlette hâkim olmasını, ezilen ulusların ezilmesini, haklarının ayaklar altına alınmasını engellemektir. İkinci Dünya Savaşı döneminden itibaren Rus milliyetçiliği bilinçli olarak güçlendirilir. Bunun yanı sıra birçok halk Nazilerle işbirliği gerekçe gösterilerek yaşadıkları yörelerden zorla başka bölgelere sürülür.⁶⁸ Savaştan sonra durum bir ölçüde normale dönse de, giderek Rus ulusunun diğerlerine göre önceliği SSCB'nin sıradan bir özelliği haline gelir.

Ama işin püf noktası şuradadır: SSCB bir federal devlet olarak kurulurken Çarlık Rusyası'nın ezilen ve azınlık uluslarına öyle haklar tanınmıştır ki, bunların ayıklanması ve bastırılması son derecede güçtür. Bu haklar yalnızca **çok köklü kültürel haklar** değildir. Bunlar en küçük topluluklara kadar zaten tanınmıştır. Ama bunların çok daha ötesinde küçük uluslar, Federasyona bağlı 15 cumhuriyette, bu 15 cumhuriyetten biri olan Rusya Federasyonu içinde alt cumhuriyetlerde, özerk bölgelerde vb. **siyasi-idari haklara sahip olarak** yaşamaktadırlar. Bütün bu yoğun biçimde iç içe geçmiş yapıları hallaç pamuğu gibi atmaksızın, yani ülkenin yapısının altını üstüne getirmeksizin, Rus hâkim ulusunun Ekim devriminin ezilen ve küçük halklara getirdiği mevzileri ortadan kaldırması mümkün değildir. Bu yüzden SSCB halklar arası ilişkiler bakımından, ideal olmaktan son derecede uzak olmakla birlikte, sonuna kadar, dünyanın çoğu ülkesinden daha iyi koşullara sahip bir ülke olarak varlığını sürdürdü.

Bütün bu tartışmadan çıkan sonucu özetliyoruz: Bürokratik yozlaşma her ne kadar Ekim devriminin ve Sovyet devletinin eski Rusya'nın topraklarında yaşayan halklara ve daha genel olarak insanlığa getirdiği kazanımları sınırlamış ve çarpık bir mecraya sokmuş olsa da bunların özünü ortadan kaldıramamıştır. Yozlaşmanın tahribatı farklı alanlarda farklı derecelerde olmuştur kuşkusuz. Ama hiçbir alanda

68 Isaac Deutscher, *Stalin*, gözden geçirilmiş baskı, Harmondsworth: Penguin, 1970, s. 474-480.

işin özünü ortadan kaldırmamıştır.

Sonuç: “Rus devrimi” değil “Ekim devrimi”

Bu yazının esas amacı, bir devrimin sadece dev bir ülkenin bile değil bütün dünyanın 20. yüzyıl boyunca kaderini belirlemiş olduğunu vurgulayarak o devrimin yaşandığı sekiz ayın⁶⁹ bundan dolayı ne kadar büyük önem taşıdığını anlatmaktır. İşte devrim ve devrim içinde Bolşevik Partisi'nin ve onun önderlerinin faaliyetleri bu bakımdan dünya tarihsel bir önem taşımaktadır. Şayet devrimler dünyayı böylesine köklü biçimde değiştiriyorsa, o zaman devrimci olmak da çok değerli bir faaliyettir. Devrimler ve devrimciler bu yüzden incelenmeye değerdirler.

Ekim devriminin dünya tarihsel bir olay olması ve sadece Rus halkının değil dünyanın diğer halklarının da kaderini uzun on yıllar boyu belirleyecek bir güce sahip olması, bizim bu yazı boyunca devrimi neden “Rus devrimi” olarak anmadığımızı kısmen açıklar. Ekim devrimi, bu yazının ilk bölümünde açıklandığı gibi, başta uluslararası bir sınıf olan işçi sınıfı olmak üzere dünya halkları açısından o kadar çok bakımdan bir ilktir ki, **bütün ileri insanlığın bir devrimi** sayılmalıdır.

Ama Ekim devrimini “Rus devrimi” olarak anmamanın bunun dışında en az üç nedeni daha düşünülebilir. Bunlardan birincisi, devrimin pratik olarak sadece Rus halkının bir ürünü olmamasıdır. Evet, bütün dillerde bir ulusun ismini belirten ad ile bir ülkenin özelliklerine ilişkin sıfat birbirine karışır. “Fransız” bir kavmin ya da etnik grubun adıdır, ama aynı zamanda milyonlarca Kuzey Afrikalı Müslüman'ın da ülkesi olan Fransa'ya ait olan şeyleri betimlediğimiz sıfattır. Bunun gibi “Rus devrimi” kavramı kullanıldığında aslında Çarlık Rusya'sında yaşayan halkların tamamını kapsayacak biçimde düşünülmüş bile olsa, kaçınılmaz olarak ülkenin hâkim ulusunu akla getirmektedir. Oysa Rusya'da Ukraynalılar ve Belaruslar gibi Slav halklarından Gürcüler ve Ermeniler gibi Kafkas halklarına ve (bizim açımızdan en önemlisi) Azerbaycanlılardan Taciklere, Çeçenlerden Tatarlara kadar uzanan bir Müslümanlara kadar geniş bir halklar yelpazesi de yaşamaktaydı. **Ekim devrimi aynı zamanda Müslüman halkların da bir devrimidir.** Bugün Batı emperyalizmine öykünen bir yaşam tarzı ile tekdüzelik arasına sıkıştırılmaya çalışılan Müslüman halkların bir türlü modern dünyaya kendilerini uyduramadıkları söylenmektedir. Ama aslında birçok Müslüman halk, on milyonlarca insan, moderniteye ayak uydurmak ne demek, modernitenin ötesinde, sosyalist bir inşa deneyiminde on yıllarca yollarını aramışlardır!

Bir başka neden, devrimin baş mimarının, yani Lenin'in de zaten bu devrimle kurulacak ülkenin **ulussuz** bir topluluk, yepyeni bir sosyalist halklar camiası olmasını amaçlayarak ona (yazının başında altını çizdiğimiz gibi) içinde hiçbir ulusun

69 Aslında buna devrim sonrasında iç savaş da eklemek gerekir. İç savaş devrimin sağlamaşmasının vazgeçilmez bir aşaması olmuştur.

adının ya da coğrafi bir bölgeye atfin olmadığı bir ad bulmasıdır. Adsız ülkenin temellerini atan devrimin bir ulusun adıyla anılması gerçek bir çelişki olurdu.

Nihayet, devrimin baş mimarı Lenin ve onun ikinci kemanı, yani Trotskiy, bu işe Rusya’da bir sosyalist toplum kurmak için değil, dünya sosyalist devrimini başlatmak için girmişlerdir. Lenin Nisan başında Rusya’ya ulaştığında Petrograd’ın Finlandiya İstasyonu’nda kalabalık bir işçi grubunca karşılanmıştır. Onlara hitaben yaptığı konuşmayı “Yaşasın dünya sosyalist devrimi!” diye bitirmiştir.⁷⁰ Ondan bir ay sonra, Amerika’daki zorunlu sürgününden, arada bir süre boyunca İngilizlerin elinde savaş esiri olarak kaldıktan sonra Rusya’ya Mayıs başında dönen Trotskiy, ayağının tozuyla Petrograd Sovyeti’nin toplantısına gitmiştir. Sovyet, 1905’te 26 yaşında başkanlığını yapmış olan, şimdi ise 38 yaşında olgun yaşta bir adam olan bu büyük devrimciye hemen söz vermiştir. Trotskiy Lenin’in Petrograd’a indiği gün konuşmasında ne dediğini bilecek durumda değildir. Konuşmasını şöyle bitirir: “Yaşasın Rus devrimi, dünya devriminin ilk adımı!”⁷¹

Böyle bir devrime Rus devrimi denemez. O, hepimizindir. Uluslararası proletaryanın, dünya devrimci hareketinin, ilerici insanlığın ortak mirasıdır.

⁷⁰ *History*, a.g.y., s. 311.

⁷¹ Isaac Deutscher, *The Prophet Armed. Trotsky: 1879-1921*, Londra: Oxford University Press, 1970, s. 254.